

UUSI
POHJOISMAINEN PÄIVÄJÄRJESTYS
– viisaiden raportin seuranta

Pohjoismaiden ministerineuvosto perustettiin 1971 Pohjoismaiden hallitusten yhteistyöelimeksi. Ministerineuvosto tekee ehdotuksia Pohjoismaiden neuvoston vuotuiselle istunnolle, toteuttaa neuvoston suosituksia, raportoi Pohjoismaiden neuvostolle yhteistyön tuloksista ja johtaa eri sektoreiden työtä. Yhteistyötä koordinoi kunkin hallituksen keskuudesta nimetty yhteistyöministeri. Ministerineuvosto kokoontuu tarpeen vaatiessa ja sen kokoonpano riippuu kulloinkin käsiteltävistä asioista.

Pohjoismaiden neuvosto perustettiin 1952 Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan hallitusten ja parlamenttien yhteistyö-elimeksi. Suomi liittyi siihen 1955. Färsaarten ja Grönlannin valtuuskunnat kuuluvat Tanskan valtuuskuntaan ja Ahvenanmaan valtuuskunta Suomen valtuuskuntaan. Neuvostoon kuuluu 87 jäsentä (kansanedustajaa). Neuvosto on aloitteita tekevä, neuvoa-antava elin. Sen tehtävänä on valvoa pohjoismaista yhteistyötä. Neuvoston elimiä ovat yleiskokous, puheenjohtajisto ja valiokunnat.

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Store Strangstræde 18
DK-1255 København K
Puh. (+45) 3396 0200
Faksi (+45) 3396 0202

Pohjoismaiden neuvosto

Postboks 3043
DK-1021 København K
Puh. (+45) 3396 0400
Faksi (+45) 3311 1870

www.norden.org

Uusi pohjoismainen päiväjärjestys – viisaiden raportin seuranta

ANP 2001:732

© Pohjoismaiden ministerineuvosto, Kööpenhamina

ISBN 92-893-0698-X

Painopaikka: Phønix-Trykkeriet as, Århus, 2001

Taitto: Kjell Olsson – NMR/PUB

Kansi ja kansikuva: Jeppe Hammerich, Kööpenhamina

Painos: 700

Painettu ympäristömerkitylle paperille

Sisältö

Esipuhe	Uusi pohjoismainen päiväjärjestys – viisaiden raportin seuranta	4
---------	--	---

Pohjoismaiden neuvosto	Pohjoismaiden neuvoston toimialueet ja työ rakenneuudistuksen jälkeen	7
	1. Johdanto	8
	2. Historiaa	14
	3. Pohjoismaiden neuvoston tuleva poliittinen toiminta ja visiot	24
	4. Pohjoismaiden neuvoston uusi rakenne	35
	5. Pohjoismaiden neuvoston uutta rakennetta koskevat periaatteet ja vaatimukset	38
	6. Kansalliseen perustaan ankkurointi	42
	7. Uudet tai muuttuneet työmuodot	44
	8. Varaukset	45

Pohjoismaiden ministerineuvosto	Uudet strategiset panostukset	47
	1. Teknologian kehitys, tietoyhteiskunnan kysymykset ja pohjoismainen huippututkimus	51
	2. Hyvinvointi ja pohjoismaalaisten oikeudet ja mahdollisuudet asua, työskennellä ja opiskella muissa Pohjoismaissa; väestö- ja siirtolaisuuskysymykset	56
	3. Pohjolan sisämarkkinat ja yhteistyö rajaesteiden poistamiseksi	59
	4. Yhteistyö naapurimaiden ja -alueiden kanssa	62
	5. Ympäristö ja kestävä kehitys	66

	Seuranta	69
--	-----------------	----

Uusi pohjoismainen päiväjärjestys – viisaiden raportin seuranta

Jokaisen kansalaisen ja jokaisen perheen elämä on nykyään selvemmin sidoksissa globaaliin kehitykseen kuin koskaan aikaisemmin. Demokratia ja markkinatalous ovat kuluneen vuosikymmenen ajan olleet Euroopan kehityksen ohjenuorana. ”Globalisaatio” merkitsee sekä aineellisten edellytysten että tiedonsaanti- ja vaikutusmahdollisuuksien parantumista, mutta se tuo myös mukanaan taloudellisen ja poliittisen voimattomuuden tunteen. Vaarana on, että globalisaation nurjat puolet määräävät päiväjärjestyksen niin maailmanlaajuisesti kuin paikallisestikin – myös omassa Pohjolassamme – ellemme ryhdy entistä tiiviimpään kansainväliseen yhteistyöhön.

Pohjoismailla on pitkä aktiivisen demokratian ja hyvinvointiyhteiskunnan perinne. Pohjoismaat paneutuvat myös tarmokkaasti kansainvälisen yhteisön asioihin. Pohjoismaisten demokraattisten arvojen mukaan emme voi jättäytyä itseriittoisuuden tilaan, vaan meidän on punnittava myös ympäröivää maailmaa ja pyrittävä vaikuttamaan vuoropuhelun avulla. Parhaiden pohjoismaisten perinteiden mukaisesti kaikkien tasojen on osallistuttava vuoropuheluun: hallitusten, poliittisten puolueiden, järjestöjen, ammattiliittojen jne. Pohjoismaiset kokemukset ja arvot ovat entistäkin merkityksellisempiä tulevassa, yhä globaalimmaksi muuttuvassa yhteiskuntajärjestyksessä.

Pohjoismailla on ollut muodollista poliittista yhteistyötä jo 50 vuotta, ja se on koko ajan ollut Pohjoismaita kokoava voima. Yhteistyöllä on ollut takanaan kansan vankka tuki niinäkin aikoina, jolloin Pohjoismaat ovat keskittyneet pääasiallisesti muilla foorumeilla tehtävään yhteistyöhön. Tehtävät ja rakenteet on organisatorisesti koko ajan pyritty sovittamaan historiallisten ja yhteiskunnallisten seikkojen määrittämään todellisuuteen. Vuosituhannen vaihteessa

onkin aika asettaa *pohjoismaisen yhteistyön uusi päiväjärjestys*, joka tulee nähdä uuden eurooppalaisen yhteistyön ja muiden kansainvälisten yhteistyöelinten valossa.

Yhteistyöministerit asettivat kesällä 1999 Viisaiden paneelin, joka sai tehtäväkseen kartoittaa Pohjoismaiden yhteisiä yhteiskunnallisia kehityspiirteitä ja arvioida, mitä haasteita uudet globalisaatiosuunnaukset asettavat Pohjoismaille ja pohjoismaiselle yhteistyölle. Viisaiden paneelia pyydettiin arvioimaan, miten pohjoismainen yhteistyö vaikuttaa Pohjoismaiden kansalaisiin ja sisällyttämään raporttiinsa yhteistyö naapurimaiden ja -alueiden kanssa.

Viisaiden paneelin raportti ”Pohjola 2000 – avoinna maailman tuulille” korostaa kymmentä erityisen tärkeää yhteiskuntakehityksen suuntausta.

Pohjoismaiden hallitukset ja Pohjoismaiden neuvoston parlamentaarikot ovat pitäneet Viisaiden raporttia lähtökohtana tulevan pohjoismaisen yhteistyön päiväjärjestyksen ja suuntaviivojen yleiselle poliittiselle arvioinnille. Työn tuloksena on syntynyt nyt käsillä oleva Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston raportti.

Pohjoismaiden neuvosto on keskittynyt erityisesti Pohjoismaiden neuvoston toimintakenttiin ja niistä juontuvaan järjestöraken- teeseen. Tähänastisesta maantieteellisestä valiokuntajaosta – Pohjo- la-valiokunta, Eurooppa-valiokunta ja Lähialuevaliokunta – luovutaan ja tilalle tulee viisi sektorivaliokuntaa, jotka vastaavat paremmin poliittisia toimintakenttiä. Valiokunnat ovat: koulutus- ja kulttuuri- valiokunta, hyvinvointivaliokunta, kansalais- ja kuluttajavaliokunta, ympäristö- ja luonnonvarainvaliokunta sekä elinkeinovaliokunta. Puheenjohtajistolle jää erityisvastuu ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. Uudella rakenteella pyritään joustavoittamaan vuorovaikutusta Pohjoismaiden ministerineuvoston sektorirakenteen kanssa, ankkuroi- maan pohjoismainen parlamentaarinen työskentely paremmin kansallisiin parlamentteihin ja parantamaan vuorovaikutusta Baltian parlamentaarisen yleiskokouksen ja muiden kansainvälisten järjes- töjen kanssa. Maantieteellinen näkökulma sisällytetään valiokuntien työmuotoihin, ja valiokunnat ovat omilla sektoreillaan vastuussa yhteydenpidosta lähialueiden ja muiden kansainvälisten järjestöjen vastaavien elinten kanssa.

Yhteistyöministerit ovat asettaneet yleiset strategiset tavoitteet lähivuosien pohjoismaiselle yhteistyölle. He ovat ottaneet käyttöön laajamittaiset kuulemiset eri alojen ministerineuvostoissa, millä pyritään turvaamaan kansallinen ankkurointi. Uusia strategioita toteutetaan viidellä alueella, jotka ovat niin erikseen kuin yhdessäkin pohjoismaisen kehityksen kannalta strategisesti kiinnostavia. Nämä alueet ovat:

- teknologian kehitys, erityisesti tietoyhteiskunnan kehitys ja pohjoismainen huippututkimus
- hyvinvointi, johon sisältyvät pohjoismaalaisten oikeudet ja mahdollisuudet elää, työskennellä ja opiskella toisessa Pohjoismaassa, samoin väestökehitys- ja maahanmuuttokysymykset
- Pohjoismaiden sisämarkkinat ja niihin liittyen yhteistyö rajaesteiden poistamiseksi
- yhteistyö naapurimaiden ja -alueiden kanssa
- ympäristö ja kestävä kehitys.

Pohjoismaiden pääministerit korostavat, että Pohjoismaiden kesken on käytävä tiiviimpää alueellista poliittista vuoropuhelua laajentuneen eurooppalaisen yhteistyön puitteissa. Tämä raportti, *Uusi pohjoismainen päiväjärjestys – viisaiden raportin seuranta*, määrittää pohjoismaisen yhteistyön merkityksen sekä pohjoismaisten arvojen, ajatusten ja hyvinvointiyhteiskuntien foorumina että pohjoismaiden kansainvälisten intressien koordinoinnin välineenä.

JAN ERIK ENESTAM

Yhteistyöministeriiden puheenjohtaja

SVEND ERIK HOVMAND

Pohjoismaiden neuvoston presidentti

1. osa | Pohjoismaiden neuvosto

**Pohjoismaiden neuvoston
toimialueet ja työ
rakenneuudistuksen
jälkeen**

1. Johdanto

1.1. Johdanto – poliittinen tausta

Pohjoismaiden neuvostolla on olennainen merkitys pohjoismaisen yhteistyön katalysaattorina. Neuvosto ankkuroi poliittisen yhteistyön lujemmin kansalliseen perustaan, mahdollistaa parlamentaarikoiden perehtymisen Pohjoismaiden ministerineuvoston toimintaan ja Pohjoismaiden hallitusten yhteistyöhön sekä lisää kansallisten parlamenttien vaikutusvaltaa kansainvälisessä yhteistyössä.

Pohjoismaiden neuvosto on parlamentaarinen elin, kohtauspaikka Pohjolan poliitikoille, niin parlamentaari- kuin ministereille. Neuvoston toiminta on jäsenille kannustin ja edistää pitkällä aikavälillä pohjoismaisen yhteistyön voimavarojen vahvistumista. Neuvoston työn tulee kuitenkin liittyä läheisesti ministerineuvoston, kansallisten parlamenttien ja Pohjoismaiden hallitusten asiakysymyksiin.

Strategiatyöryhmä on lukenut kiinnostuneena viisaiden paneelin raportin ja yhtyy täysin paneelin arvioon pohjoismaisen yhteistyön merkityksestä siirryttäessä uudelle vuosituhannele:

”Kansainvälistymisen lisääntyessä yhteisiä arvoja ja etunäkökohtia edustavien maiden välinen alueellinen yhteistyö muuttuu entistä merkittävämmäksi silloin, kun tavoitteena on sekä kansainvälinen vaikuttaminen että kansallinen edunvalvonta. Pohjoismaiden yhteistyö on ilmaus yhteisestä arvomaailmasta ja samankaltaisesta hyvinvointikäsitteestä. Se on tapa huolehtia pohjoismaalaisten oikeuksista ja kehittymismahdollisuuksista globaalissa ympäristössä ja turvata kansalaisten edut yhä avoimemmissa yhteiskunnissa.” (Viisaiden raportti, s. 3)

Pohjoismaiden neuvoston tulee pyrkiä ensisijaisesti toimimaan poliittiseen organisaatioon, joka pystyy vastaamaan sen toimenkuvaan

kuuluviin, historiallisesta ja yhteiskunnallisesta taustasta juontuviin tehtäviin. Kaikille organisaatioille on tärkeää arvioida säännöllisin väliajoin rakennettaan ja tehtäviään.

Pohjoismaiden neuvosto reagoi 1900-luvun viimeisellä vuosikymmenellä aktiivisesti yhteiskunnallisiin ja poliittisiin muutoksiin Pohjolassa ja sen lähialueilla arvioimalla säännöllisesti toimintakykyään muuttuvassa maailmassa. Viisaiden paneelin raporttia käsiteltäessä neuvoston rakenne on otettu jälleen tarkasteluun. Olennaisin kysymys on ollut, miten Pohjoismaiden neuvoston toiminnalla voitaisiin parhaiten vaikuttaa aktiivisesti globalistuvassa maailmassa, missä rajat – todelliset tai kuvitellut – ovat katoamassa ja missä nousee yhä uusia poliittisia haasteita.

Pohjoismaiden neuvosto luopuu kolmipilarirakenteesta, jossa painopistealueita ovat olleet Pohjoismaat, niiden lähialueet ja Eurooppa/EU/ETA, ja korvaa sen sektorivaliokunnille perustuvalla rakenteella. Pohjoismaiden neuvostoa ympäröivässä maailmassa rajat ovat hämärtyneet, joten maantieteelliseen sijaintiin pohjautuvaa valiokuntarakennetta pidetään ideologisesti/poliittisesti vanhentuneena. Rakenne ei myöskään monessa mielessä vastaa enää tarkoitustaan Pohjoismaiden neuvoston käytännön työn kannalta.

Kun Pohjoismaiden neuvosto vuonna 1995 päätti korvata sektorivaliokunnat maantieteellisillä valiokunnilla, profiloituminen mainituille kolmelle maantieteelliselle alueelle oli ajankohtaista poliittisista syistä. Pohjoismaista kolme oli liittynyt EU:n jäseneksi, rajat Itä-Eurooppaan olivat avautuneet ja lisäksi ilmeni vahvaa poliittista tahtoa pohjoismaisuuden korostamiseksi neuvoston työssä. Sysäyksen neuvostossa tapahtuneisiin muutoksiin antoivat 1990-luvun alun keskustelut, joissa haluttiin varmistaa kansainvälisille asioille pysyvä sija asialistalla. Vuonna 1995 alettiin korostaa myös puolue ryhmien merkitystä.

Globalisaation myötä kansainvälinen ulottuvuus on tullut yhä tärkeämmäksi lähes kaikilla pohjoismaisen yhteistyön alueilla. Kun Pohjoismaiden neuvosto nyt palaa sektorivaliokuntarakenteeseen, olosuhteet ovat toiset kuin vuotta 1995 edeltäneellä ajanjaksolla. Nykyisin kansainvälinen näkökulma koskettaa kaikkia aloja, joita

Pohjoismaiden neuvostossa käsitellään, ja kuuluu siten erottamattomana osana asioiden käsittelyyn sektorivaliokunnissa. Muuttuneen tilanteen sanelemaa Pohjoismaiden neuvoston valiokuntarakenteen yhdenmukaistamista toisaalta ministerineuvoston ja toisaalta kansallisten valiokuntien kanssa pidetään merkittävänä etuna, koska yhteydenpidosta voidaan odottaa entistä joustavampaa ja järjestelmällisempää. Samalla on syytä olettaa, että parlamentaarikkojen asiantuntemusta hyödynnetään aiempaa paremmin ja että ammatillisia yhteyksiä ministerineuvostojen kanssa tiivistetään.

Pohjoismaiden neuvoston uudistukset ovat vastaus poliittisen työn kansainvälistymiseen ja uusiin ongelmiin. Parlamentaaristen voimien nykyistä tehokkaampi hyödyntäminen ja asioiden käsitteleminen järjestelmällisesti kansainvälisestä näkökulmasta varmistavat asialistan ajankohtaisuuden, asioiden käsittelyn asianmukaisessa yhteydessä ja päällekkäisten toimintojen välttämisen. Rakenne mahdollistaa myös asioiden monialaisen käsittelyn.

Uuden rakenteen poliittiset painopistealueet kuvastuvat puheenjohtajiston ja valiokuntien otsikoinnissa: ulko- ja turvallisuuspolitiikka, kulttuuri ja koulutus, hyvinvointi, kansalaiset ja kuluttajat, ympäristö ja luonnonvarat ja elinkeinot.

Pohjoismaiden neuvoston elinten on huolehdittava siitä, että pohjoismaisessa yhteistyössä asioita tarkastellaan niin Pohjoismaiden, lähialueiden ja Euroopan/EU/ETA:n kuin muustakin kansainvälisestä näkökulmasta.

1.2. Johdanto – kehityksen kulku

Pohjoismaiden neuvosto sai ennen Reykjavikissa marraskuussa 2000 pidettyä neuvoston 52. istuntoa viisaiden paneelin raportin Avoinna maailman tuulille, jonka yhteistyöministerit olivat tilanneet kesällä 1999. Paneelin oli määrä selvittää tulevan pohjoismaisen yhteistyön suuntaa ja tehtäviä (ks. selvitys aiemmin tässä raportissa).

Raporttia puitiin Pohjoismaiden neuvoston 52. istunnossa marraskuussa 2000. Huomio kiintyi erityisesti paneelin esittämään kymmeneen kehityssuuntaan, joista yksi on globalisaatio. Pohdittavana

oli mm. Pohjoismaiden neuvoston rooli maailmanlaajuisesti kauppaan, demokratiaan, ympäristöön, rauhaan ja vakauteen liittyvissä yhteyksissä. Lisäksi huomio kohdistui Pohjoismaiden neuvoston rakenteeseen ja sen merkitykseen työn organisoinnille ja poliittisille priorisoinneille.

Pohjoismaiden neuvosto ja ministerineuvosto järjestivät yhdessä 30.–31. tammikuuta 2001 Helsingissä seminaarin, jossa käsiteltävinä olivat esitetyt 10 kehityssuuntaa, 80 konkreettista ehdotusta sekä rakennemuutokset.

Pohjoismaiden neuvosto järjesti 5. helmikuuta 2001 Kööpenhaminassa sisäisen kuulemistilaisuuden, jossa keskusteltiin neuvoston uudesta rakenteesta, poliittisista priorisoinneista ja ankkuroinnista kansalliseen perustaan.

Helmikuun 6. päivänä 2001 Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajisto asetti työryhmän pohtimaan tulevan pohjoismaisen yhteistyön strategiaa (strategiatyöryhmä). Sen tuli valmistella yhteistyöstrategian käsittelyä puheenjohtajistossa ja siihen liittyen Pohjoismaiden ministerineuvoston kanssa pidettäviä kokouksia. Strategiatyöryhmän tuli myös tarvittaessa ehdottaa puheenjohtajistolle Pohjoismaiden neuvoston työtä ja siihen liittyviä rakennekysymyksiä ja kansalliseen perustaan ankkurointia koskevia muutoksia.

Strategiatyöryhmä on kokoontunut 21.3., 2.4., 16.4., 16.5., 31.5., 12.6., 16.8., 13.9. ja 25.9. Lisäksi työryhmällä on ollut kokous yhteistyöministeriöiden puheenjohtajan kanssa 2.4. ja 7.9. ja kaikkien yhteistyöministeriöiden kanssa 13.6. 2001.

Strategiatyöryhmä on käsitellyt Pohjoismaiden ministerineuvoston ehdotusta tulevan pohjoismaisen yhteistyön viideksi panostusalueeksi kokouksissaan 16.8., 13.9. ja 25.9. 2001.

Strategiatyöryhmä on laatinut mietinnön B 208/p Uusista strategisista panostuksista Pohjoismaissa ja esittänyt puheenjohtajiston ehdotuksen A 1266/p muutoksista Pohjoismaiden neuvoston työjärjestykseen (toimialueisiin, rakenteeseen ja työmuotoihin).

1.3. Strategiatyöryhmän ehdotusten tiivistelmä

Globalisaatio vaikuttaa merkittävästi yhteiskuntakehitykseen ja 2000-luvun alun poliittiseen keskusteluun. Euroopassa alueellisena yhteistyöelimenä toimivassa Pohjoismaiden neuvostossa esille otettavien kysymysten on liityttävä Pohjoismaiden yhteiskuntakehitykseen ja ulkomaailman kehitykseen. Globalisaatiokehityksen tulee siis heijastua myös Pohjoismaiden neuvoston priorisoinneissa.

Pohjoismaiden neuvoston on voitava käsitellä kaikilla sektoreilla esiintyviä ongelmia, pohjoismaisia, eurooppalaisia ja myös maailmanlaajuisia. Eurooppalaisessa kontekstissa Pohjoismaiden neuvostolla on 1990-luvun alusta ollut toimivaa yhteistyötä Pohjolan lähialueiden kanssa, ja yhteistyö tulee edelleen pitää tärkeysjärjestyksessä etusijoilla.

Pohjoismaiden neuvoston on poliittisilla priorisoinneillaan ja työmuodoillaan huolehdittava Pohjoismaiden yhteisistä eduista ja turvattava nämä EU/ETAssa. Samoin on turvattava yhteistyö Pohjolan lähialueiden – ml. Arktis ja Barentsin alue – ja esimerkiksi YK:n kaltaisten kansainvälisten organisaatioiden kanssa.

Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa maantieteelliseen sijaintiin perustuvat valiokunnat (ks. seuraava luku) korvataan sektorivaliokunnilla. Uudella rakenteella pyritään entistä tiiviimpään vuorovaikutukseen Pohjoismaiden ministerineuvoston, kansallisten parlamenttien ja Baltian parlamentaarisen yleiskokouksen kanssa. Maantieteellisillä valiokunnilla on ollut olennainen merkitys pohjoismaisen yhteistyön kolmijakoisuuden ilmentäjinä, mutta toisaalta ne ovat olleet ongelmallisia kansallisten parlamenttien valiokuntien ja Pohjoismaiden ministerineuvoston kanssa tehtävässä yhteistyössä. Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa maantieteelliseen sijaintiin perustuva pilarijaottelu nivoutetaan viiden sektorivaliokunnan työhön, ja kukin näistä valiokunnista vastaa asioiden käsitelystä Pohjoismaiden, Euroopan ja lähialueiden näkökulmasta.

Strategiatyöryhmä on katsonut tehtäväkseen luoda Pohjoismaiden neuvostolle rakenteen, joka nykyistä paremmin vastaa ministerineuvoston rakennetta ja on selkeä myös muille kansainvälisille

organisaatioille, takaa joustavuuden ja mahdollistaa monialaisten asioiden käsittelyn ja erityisasioiden nopean ad hoc -käsittelyn.

Strategiatyöryhmä on käsitellyt Pohjoismaiden ministerineuvoston ehdotusta viideksi panostusalueeksi samalla kun se on pohtinut Pohjoismaiden neuvoston poliittisia priorisointeja. Strategiatyöryhmän mukaan Pohjoismaiden neuvoston sektorivaliokunnat ovat sopiva foorumi huolehtimaan Pohjoismaiden ministerineuvoston viiteen panostusalueeseen liittyvien ehdotusten seurannasta.

2. Historiaa

2.1. Pohjoismaisen yhteistyön muutokset 1990–1995

Pohjoismaiden neuvoston työmuotoja ja priorisointeja on tarkasteltu 1990-luvulla useaan otteeseen, ensimmäisen kerran Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajiston asetettua joulukuussa 1989 komitean, jonka mm. tuli analysoida neuvoston työmuotoja. Sysäyksen työlle antoi Euroopan poliittinen kehitys.

Komitea luovutti lokakuussa 1990 raportin pohjoismaisesta yhteistyöstä – kansainvälistymisestä ja tehostamisesta – uudistusehdotuksineen (Det nordiska samarbetet – internationalisering och effektivisering, förslag till reformer), jossa oli lukuisia, esimerkiksi neuvoston työn kansainvälistä ulottuvuutta koskevia ehdotuksia. Jo tuolloin esitettiin, kuten viisaiden paneeli nyt, perustettavaksi ulkoasiainministerien ministerineuvosto. Lisäksi esitettiin puheenjohtajiston aseman vahvistamista ja sen myötä puheenjohtajistolle yleis- ja koordinoitivastuuta neuvoston kansainvälisistä asioista.

Marraskuussa 1991 neuvoston ylimääräisessä istunnossa Maarianhaminassa pääministerit antoivat tehtäväksi selvittää pohjoismaisen yhteistyön tulevaisuutta. He hyväksyivät Maarianhaminan julistuksen, jonka kolmeen asiakohtaan tuli kohdistaa huomio arvioitaessa uudelleen Pohjoismaiden yhteistyötä:

- 1) Euroopan integraation vaikutukset pohjoismaisen yhteistyön eri alueille ja yhteistyön sisällön ja muotojen kehitys.
- 2) Pohjoismaiden lähialueyhteistyö mm. Baltiassa ja Itämeren alueella.
- 3) Uudistusehdotusten edellyttämien organisatoristen muutosten selvittäminen ja siihen liittyen Helsingin sopimuksen mahdollinen tarkistus.

Pääministerit asettivat työryhmän, jossa heiltä oli henkilökohtainen edustus. Puheenjohtajana toimi Jaakko Iloniemi. Työryhmä esitti pääministereille väliraportin Pohjoismaiden neuvoston 40. istunnossa Helsingissä maaliskuussa 1992, mutta valmiin raportin pääministerit saivat Bornholmin kokoukseensa elokuussa 1992. Raportti lähetettiin Pohjoismaiden neuvostoon pääministereiden Bornholmin julistuksen ohella.

Pääministerit ilmoittivat Bornholmin julistuksessaan yhtyvänsä Iloniemen raportin päälinjauksiin. He korostivat, että pohjoismaisessa yhteistyössä tulisi keskittyä alueille, joilla intressit ovat puhtaasti yhteispohjoismaisia. Se merkitsisi lisäpanostusta kulttuuriyhteistyöhön ja neuvonpitoon Euroopan asialistalla olevista kysymyksistä sellaisten panostusten kustannuksella, jotka sopivat paremmin Euroopan ja/tai kansalliselle tasolle. Poliittista yhteistyötä esitettiin järjestettäväksi uudelleen, ja tällöin tuli korostaa pääministerien suoraa vastuuta yhteistyön pääsuuntien viitoittamisesta.

Julistusta seuranneen keskustelun pääteemoja oli parlamentaarikkojen mahdollisuudet vaikuttaa pohjoismaiseen yhteistyöhön. Parlamentaarikkoja huolestutti se, että raportti saatettiin ymmärtää pääministereiden ja asioista vastaavien ministereiden vaikutusvallan kasvattamisena ja parlamentaarikkojen aloitteiden ja ehdotusten painoarvon vähentämisenä.

Raportissa ja julistuksessa ehdotettiin pohjoismaisen yhteistyön perusteellista ja laajalle ulottuvaa uudelleenjärjestelyä. Pääosa konkreettisista ehdotuksista toteutettiinkin samanaikaisesti seuraavina kolmena vuonna tehtyjen lukuisten tarkistusten kanssa.

Oslossa maaliskuussa 1993 pidetyn istunnon esityslistalla oli monia merkittäviä uudistusprosessiin liittyviä asioita: muutokset Helsingin sopimuksen määräyksiin yhteistyömuodoista sekä kulttuuriyhteistyön muutosta koskevat ehdotukset, kuten kulttuuri-, koulutus- ja tutkimusyhteistyön uudet panostukset ja uusi rakenne. Keskustelu Helsingin sopimuksen muutosehdotuksista keskittyi kahteen teemaan: hallituksen edustajien jäsenyyden jatkuminen neuvostossa ja parlamentaarikkojen mahdollisuudet vaikuttaa Pohjoismaiden ministerineuvoston budjettiin. Neuvosto äänesti Helsin-

gin sopimuksen muuttamista koskevaa ministerineuvoston ehdotusta vastaan. Ehdotuksessa oli artikloja, jotka olisivat saattaneet heikentää ministerien asemaa Pohjoismaiden neuvoston jäseninä. Laajan keskustelun jälkeen Pohjoismaiden ministerineuvosto katsoi mahdolliseksi esittää Helsingin sopimukseen muutoksia, jotka antaisivat parlamentaarisille mahdollisuuden vaikuttaa suoraan pohjoismaisten budjettivarojen lopulliseen jakautumiseen.

Helsingin sopimukseen Pohjoismaiden neuvoston 43. istunnossa Oslolla 1993 hyväksytyt muutokset nostivat myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevan hallitusten välisen yhteistyön tärkeälle sijalle sopimuksessa. Poliittisen ympäristön kehitys oli saanut parlamentaarikot jo usean vuoden ajan toivomaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa Pohjoismaiden neuvoston asialistalle ja hallitusten väliin yhteistyöhön. Thorvald Stoltenberg antoi Århusin istunnossa marraskuussa 1992 Pohjoismaiden neuvostolle ensimmäisen ulkopolitiittisen selonteon. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko muodollistettiin Helsingin sopimukseen tehdyillä muutoksilla.

Vuosina 1992–93 pääministerit ja parlamentaarikot olivat yksimielisiä pohjoismaisen yhteistyön poliittisten priorisointien muuttamisesta kulttuuria, koulutusta ja tutkimusta vahvistavaan suuntaan. Pääministerit asettivat tavoitteeksi kyseisten alojen osuuden nostamisen 50%:iin pohjoismaisesta budjetista vuoteen 1996 mennessä. Samalla vahvistettiin ympäristöalan osuudeksi 25% kokonaisbudjetista.

Parlamentaarikot pelkäsivät menettelystä aiheutuvan kielteisiä seurauksia muille tärkeille aloille, ja Helsingin sopimukseen tehtyjen muutosten nojalla he saivat läpi joitakin vähäisiä tarkistuksia ministerineuvoston budjettiesitykseen. Bornholmin julistuksessaan pääministerit olivat myös painottaneet kansalaisten politiikkaa, energiakysymyksiä ja infrastruktuurin kehitystä Pohjolassa sekä pohjoismaista kansalaistason yhteistyötä. Parin seuraavan vuoden aikana käydyissä keskusteluissa tehtiin kyseisiin priorisointeihin joitakin tarkistuksia.

2.2. Yhteinen työryhmä – ”Pohjoismainen yhteistyö uuteen aikaan”

Tromssassa marraskuussa 1994 pidetyssä yhteistyöministerien ja puheenjohtajiston kokouksessa asetettiin yhteinen työryhmä, jossa oli edustus sekä Pohjoismaiden neuvostosta että ministerineuvostosta. Työryhmä sai tehtäväkseen esittää muutosehdotuksia pohjoismaiseen yhteistyöhön.

Maaliskuun 1995 istunnossa vahvistettiin ja hyväksyttiin pohjoismaisen yhteistyön rakentuminen kolmelle pilarille: 1. *pohjoismainen yhteistyö*, 2. *Pohjoismaat ja Eurooppa/EU/ETA*, 3. *Pohjoismaat ja lähialueet*.

2.2.1. Pohjoismaiden yhteistyö

Pohjoismaiseen yhteistyöhön tuli integroida kaksi ulottuvuutta:

1. Yhteinen pohjoismainen arvomaailma: kulttuuri- ja kieliyhteys sekä yhteinen näkemys demokratiasta, ympäristöstä ja sosiaalisista perusoikeuksista.
 2. Pohjoismainen hyöty: pohjoismainen yhteistyö tulee asettaa etusijalle, milloin siitä on etua kansallisen tason työhön tai laajajakoon kansainväliseen yhteistyöhön verrattuna.
- Seuraavia TAVOITTEITA tuli painottaa:
- pohjoismaisten järjestelmien kehittäminen, jotta kansalaisten turvallisuus, liikkuvuus ja oikeus koulutukseen ja työhön laajemmin Euroopassa voitaisiin turvata
 - naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen
 - luonnonvarojen kestävä käyttö ja kestävä sosiaalinen ja taloudellinen kehitys ja liiketoiminta
 - raja-alueyhteistyön tukeminen
 - yhdistysten ja järjestöjen välisen kansalaistason yhteistyön tukeminen.

– PAINOPISTEALUEITA tuli olla:

Kulttuuriyhteistyö – kulmakivi – jolla vahvistetaan pohjoismaista identiteettiä ja johon EU-suhteilla ei ole välitöntä vaikutusta. Erityisesti painotetaan:

- lasten ja nuorten asettamista etusijalle pohjoismaisen identiteetin kehittämiseksi ja kansainvälisen yhteisymmärryksen lisäämiseksi
- pohjoismaisen kulttuurituotannon tulosten näyttävää esille tuomista
- kansalaisten osuuden lisäämistä pohjoismaisessa kulttuuriyhteistyössä
- projekteja, joilla on laaja vaikutus Pohjoismaissa ja kansainvälisesti.

Koulutusyhteistyössä tuli painottaa erityisesti:

- resursseja säästäviä infrastruktuuriratkaisuja
- liikkuvuuden lisäämistä koulutuksen ja tutkimuksen alalla Pohjoismaissa
- pohjoisen ulottuvuuden vahvistamista Euroopan koulutusyhteistyössä
- kannustamista työnjakoon ja erikoistumiseen korkeammassa koulutuksessa ja Pohjoismaiden tutkimusyhteistyössä.

Ympäristöyhteistyössä tuli keskittyä Pohjoismaille yhteisiin ympäristökysymyksiin ja asioihin, joita Pohjoismaat haluavat ottaa esiin eri elimissä Euroopan ja muulla kansainvälisellä tasolla. Asteittaista ympäristönäkökohtien integrointia muihin sektoreihin tuli jatkaa.

Taloutta, elinkeinoelämää ja infrastruktuuria koskevan yhteistyön tuli edistää pohjoismaista elinkeinoelämää, tasapainoista aluekehitystä ja rajat ylittävää yhteistyötä. Kahden- ja kolmenkeskisiä projekteja tuli edistää.

Pohjoismaiden välillä tuli jatkossakin turvata henkilöiden *vapaa liikkuvuus* ja siihen liittyen passivapaus sekä yhteiset työmarkkinat ja sosiaaliturva.

2.2.2. Pohjoismaat ja Eurooppa/EU/ETA

Pohjoismaiden yhteistyö Eurooppa- ja EU/ETA-kysymyksissä varmistaisi sen, että Pohjolasta muodostuisi yhteistyöfoorumi asioissa, joissa Pohjoismaiden arvot ja intressit käyvät yksiin. Yhteistyön tuli toimia siltana EU:hun kuuluvien maiden ja itsehallintoalueiden ja Eurooppa-yhteistyöhön ETAn tai muiden sopimusten kautta sidoksissa olevien maiden välillä. Siitä tuli voida rakentaa silta Länsi-Euroopan ja lähialueiden – Baltian maiden, Luoteis-Venäjän ja arktisten alueiden – välille. Sen tuli tarjota foorumi aloitteille, joilla pyritään vaikuttamaan Euroopan esityslistaan ja joissa painotetaan mahdollisuutta vaikuttaa kaikkien Pohjoismaiden intressissä oleviin asioihin varhaisessa vaiheessa. Pohjoismaisessa yhteistyössä tuli myös koordinoita direktiivien ja muiden EU/ETA-säädösten seurantaa.

– PAINOPISTEALUEITA tuli olla:

- rauha, turvallisuus ja vakaus Euroopassa
- kestävä taloudellinen ja ekologinen kehitys, työllisyys, työympäristö ja sosiaaliturva
- ympäristöpolitiikka ja luonnonvarojen tasapainoinen hyödyntäminen myös Itämeren alueella ja arktisilla alueilla
- aluepolitiikka painottaen erityisesti Pohjolan raja-alueyhteistyötä mallina ja mahdollisena yhteistyötahona EU:hun liittyvissä panostuksissa
- kuluttajapolitiikka
- naisten ja miesten tasa-arvo
- EU-työn avoimuus ja julkisuus
- turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikka
- kansainvälisen rikollisuuden ja huumeiden vastainen taistelu
- tutkimuspolitiikka vahvan aseman varmistamiseksi pohjoismaisille tutkimusympäristöille Euroopan ja kansainvälisen tason yhteistyössä.

2.2.3. Pohjoismaat ja lähialueet

Lähialueyhteistyötä Itämeren alueella ja Arktiksella – ml. Barentsin alue – pidettiin poliittisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti erittäin tärkeänä Pohjoismaille. Tällä alueellisella yhteistyöllä Pohjoismaat saattoivat vaikuttaa Euroopan rauhaan, turvallisuuteen ja vakauteen. Lähialueyhteistyön tuli edistää demokraattista kehitystä, markkinataloutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja luonnonvarojen vastuullista hyödyntämistä.

- PAINOTTA A seuraavaa:
- Yhteispohjoismaisia ja kansallisia ohjelmia on koordinoitava tai niiden välillä on tehtävä työnjako, niin että kahdenkeskisiä yhteistyöohjelmia ja muita alueellisia ja valtioidenvälisiä aloitteita voidaan täydentää pohjoismaisilla aloitteilla.
- Yhteispohjoismaiset panostukset lähialueilla on kohdennettava demokratiaan, kulttuurinvaihtoon, koulutukseen, ympäristöön ja infrastruktuuriin.
- Yhteispohjoismaisissa panostuksissa on yhdistyttävä Pohjoismaiden oma etu ja osaaminen. Erityisesti painotetaan NIBin ja NEFCOn kaltaisia pohjoismaisia laitoksia ja Pohjoismaiden tiedotustoimistoja Baltiassa, Barentsissa ja Pietarissa.
- Koska arktinen alue on Pohjolle erityisen merkittävä, Barentsyhteistyötä on jatkettava, mutta samalla on myös tärkeää nähdä arktinen alue kokonaisuutena ja tehdä yhteistyötä muiden maiden kanssa, joilla on intressejä alueella.

2.3. Helsingin sopimuksen muutokset ja rakenneuudistus vuonna 1995

Vuonna 1995 Helsingin sopimuksen artiklaa 2 muutettiin korostamaan muiden Pohjoismaiden kansalaisten yhdenvertaista kohtelua maan omien kansalaisten kanssa. Perusteluna oli Eurooppa-yhteistyön laajeneminen.

Pohjoismaiden neuvoston työ rakentui vuoteen 1995 kuudelle sektorivaliokunnalle (budjetti-, talous-, ympäristö-, sosiaali-, sivistys-

ja juridinen valiokunta). Työryhmä vuodelta 1995 ei ollut raportissaan esittänyt Pohjoismaiden neuvoston organisatoriseksi perustaksi kolmea pilaria vaan neljää valiokuntaa: *sivistysvaliokunta* (kulttuuri ja koulutus), *ympäristövaliokunta* (ympäristö ja energia), *elinkeinovaliokunta* (elinkeinot, infrastruktuuri, aluepolitiikka, tutkimus ja kehitys ja työmarkkinat) ja *kansalaispolitiikan valiokunta* (sosiaali- ja kuluttajakysymykset, tasa-arvo ja lainsäädäntö). Ehdotus ei kuitenkaan toteutunut.

Pohjoismaiden neuvoston 5. ylimääräisessä istunnossa Kööpenhaminassa syyskuussa 1995 neuvosto hyväksyi uuden, kolmelle pilarille painottuvan rakenteen. Perustettiin kolme maantieteelliseen sijaintiin perustuvaa valiokuntaa, Pohjola-, Eurooppa- ja Lähialuevaliokunta, joiden toiminta alkoi 1. tammikuuta 1996. Samalla hyväksyttiin Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston sihteeristöjen sijoittaminen rinnakkain Kööpenhaminaan.

Uudistuksessa kullekin kolmelle valiokunnalle tuli puheenjohtajisto – puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa – joka valmisti valiokuntakokoukset.

Pohjoismaisen hyödyn periaate viitoitti Pohjoismaiden ministerineuvoston toimien painopisteen muuttamista ja vaikutti myös Pohjoismaiden neuvoston toimintaan. Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston yhteisen työryhmän raportissa Pohjoismaiden yhteistyö uuteen aikaan selostettiin niitä *tavoitteita ja poliittisia priorisoimieja*, joille vuoden 1995 rakennemuutokset perustuivat.

Poliittinen toiminta puolueyhmittäin nousi Pohjoismaiden neuvostossa yhä enemmän etusijalle. Puolueyhmiien oli määrä toimia uudistustyön katalysaattoreina. Ryhmien toimintaa tuli vahvistaa, jotta aktiivinen osallistuminen neuvostolle kuuluvien asioiden alullepanoon, valmisteluun ja käsittelyyn mahdollistuisi. Puolueyhmiät ryhtyivät nimeämään ehdokkaat vaaleihin, joita vaalikomitea esittää yleiskokouksen toimitettavaksi. Aiemmin Pohjoismaiden neuvoston jäsenet edustivat kokouksissaan ensisijaisesti kansallisia valtuuskuntia, mutta vuoden 1995 jälkeen neuvoston kokouksiin on valmistauduttu entistä useammin puolueyhmissä. Yhä useammin myös jäsen ehdotusten takana on joukko puolueyhmiän jäseniä.

2.4. Vuoden 1995 uudistuksen arviointi

Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston työn keskittäminen kolmelle pilarille on vaikuttanut erittäin myönteisesti maantieteellisten alueiden säännölliseen osallistumiseen Pohjoismaiden neuvoston työhön. Erityisesti Pohjoismaiden neuvosto ja ministerineuvosto ovat saaneet hyviä kokemuksia Baltiaan ja Luoteis-Venäjälle suuntautuneesta lähialueyhteistyöstä, jota ministerineuvoston lähialueohjelma ja Lähialuevaliokunnan työ ovat tukeneet. Pohjoismaiden neuvoston mielestä EU/ETA-yhteistyön ja EU/ETA-kysymyksiä neuvostossa koskevan yhteistyön organisointi ei ole ollut yhtä tehokasta.

Maantieteellinen kolmpilarijako on kuitenkin ajan mittaan osoittautunut epätarkoituksenmukaiseksi organisatorisena perustana, koska rakenne ei vastaa Pohjoismaiden ministerineuvoston rakennetta. Epätietoisuutta on ollut valiokuntien ja ministerineuvostojen vastaavuudesta. Pohjoismaiden ministerineuvoston 19 ministerineuvostoa ovat pääosin jakautuneet jäsenmaiden ministeriöiden/toimintasektorien mukaisesti. Pohjoismaiden neuvoston mukauttamisesta kyseiseen rakenteeseen ollaan yksimielisiä.

Myös kansallisessa ankkuroinnissa on ollut vaikeuksia, koska kansallisten parlamenttien valiokuntarakenne on eronnut pilarirakenteesta. Kolme pilaria on silti viitoittanut työtä hyvin ja toiminut etenkin lähialueyhteistyön osalta tarkoituksenmukaisesti.

Pohjoismaiden neuvostossa on koettu organisaatiorakenteen aiheuttavan epätietoisuutta siitä, mihin jotkin toimialat kuuluvat, ja valiokuntien välillä on koettu olevan jonkinlaista köydenvetoa asioista.

Vuoden 1995 rakennemuutoksen tärkeimpiä kohtia oli puolueryhmien toiminnan vahvistaminen, ja työn tuloksena Pohjoismaiden neuvostossa käsiteltävien asioiden poliittinen profiili onkin selkeytynyt. Tehostunut poliittinen koordinointi on lisännyt poliitikkojen sitoutumista ja vastuunottoa ja lujittanut siteitä kansallisiin puolueryhmiin. Yhä useammin esimerkiksi jäsenehdotusten takana on useita puolueryhmän jäseniä, mikä on puolittanut vuotuisten

jäsen ehdotusten määrän mutta laajentanut ehdotusten kannatuspohjaa.

Pohjoismaiden neuvoston ja Pohjoismaiden ministerineuvoston välinen vuoropuhelu ja vuorovaikutus ei kaikilta osin ole ollut odotetun vilkasta, mikä johtuu osittain rakenteiden eroavuudesta. Lisäksi on koettu ongelmallisena Pohjoismaiden neuvoston myöhäinen mukaantulo ministerineuvoston ehdotusten käsittelyyn. On myös jouduttu toteamaan, että ajoittain on ollut vaikeaa suunnitella ministerikokouksia Pohjoismaiden neuvoston kokousten yhteyteen, mikä saattaa johtua esimerkiksi epätietoisuudesta, kenelle ministerille jokin tietyn valiokunnan asiat kuuluvat.

3. Pohjoismaiden neuvoston tuleva poliittinen toiminta ja visiot

3.1. Poliittinen toiminta uudessa rakenteessa

Strategiatyöryhmä on Pohjoismaiden neuvoston 52. istunnon keskustelujen, 5. helmikuuta 2001 pidetyn Pohjoismaiden neuvoston sisäisen kokouksen, viisaiden paneelin kymmenen kehityssuunnan ja yhteistyöministeriöiden viiden panostusalueen pohjalta pohtinut Pohjoismaiden neuvoston tulevia painotuksia.

Strategiatyöryhmä pitää yksimielisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja yhteyksiä muihin kansainvälisiin organisaatioihin erittäin tärkeinä ja korostaa tässä yhteydessä etenkin lähialuestrategiaa. Työryhmä on uudessa rakenteessa sijoittanut mainitut toimialat puheenjohtajiston alaisuuteen, joskin jonkin verran keskusteltiin myös ulkoasiain- ja puolustusministereihin yhteydessä olevan erityisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen valiokunnan perustamisesta. Erityistä painoa työryhmä panee sille, että jokainen Pohjoismaiden neuvoston jäsen – myös puheenjohtajistoon kuuluva – on jonkin sektorin piirissä. Työryhmä pyrkii tällä vähentämään puheenjohtajiston tähänastista pääasiallista keskittymistä hallinnollisiin tehtäviin.

3.2. Pohjoismaiden neuvosto jatkaa kolmea maantieteellistä aluetta (Pohjola, lähialueet, Eurooppa) painottavaa työtään

Strategiatyöryhmä on pannut merkille, että viisaiden paneeli pitää globalisaatiota yleisesti ottaen myönteisenä, joskin kansalliset ja demokraattiset vaikutusmahdollisuudet saattavat sen myötä vähetä. Työryhmä yhtyy viisaiden paneelin käsitykseen, että Pohjoismaiden tulee yhdessä edistää kansainvälistä yhteistyötä ja koordinoita politiikkaansa kansainvälisillä foorumeilla. Pohjoismaiden tulee myös pyrkiä edistämään avoimuutta maiden välisissä suhteissa, samoin

ympäristönsuojelua ja ihmisoikeuksia sekä työmarkkinaosapuolten ja kuluttajajärjestöjen välistä yhteistyötä. Yleisellä tasolla Pohjoismaiden tulee pyrkiä kehittämään kansainvälisiä säädöksiä sisällyttämällä niihin pohjoismaista arvomaailmaa.

3.2.1. Pohjola-pilari

Pohjoismaiden neuvoston toiminnan päätavoite on Pohjoismaiden sisäisen yhteistyön lujittaminen ja samanaikaisesti pohjoismaisen yhteistyön roolin ja merkityksen vahvistaminen kansainvälisellä tasolla. Pohjoismaiden neuvoston tulee yhteisten pohjoismaisten arvojen pohjalta jatkaa menestyksestä yhteistyötä, jossa poliittinen huomio kohdistetaan sellaisiin Pohjoismaiden kansalaisten ongelmiin, joilla on yhtymäkohtia pohjoismaiseen yhteistyöhön. Ongelmien ratkaisemiseksi Pohjoismaiden neuvoston tulee jatkaa yhteistyötä Pohjoismaiden ministerineuvoston ja Pohjoismaiden hallitusten kanssa.

Pohjoismaiden neuvoston uuden rakenteen perustana ovat sektorivaliokunnat. Neuvosto ei kuitenkaan luovu painotuksesta kolmeen pilariin – Pohjola-, lähialue- ja Eurooppa-pilariin – joista päätettiin vuoden 1995 uudistuksissa. Muutoksena on työn jakautuminen sektorivaliokuntiin, jotka huolehtivat yhteyksistä sektoreillaan.

Pohjoismaiden eduista, jotka liittyvät mm. turvallisuuteen, talouskehitykseen, ympäristöön, pakolaiskysymyksiin, raja-alueyhteistyöhön, työllisyyteen, ravinnon turvallisuuteen ja sähköiseen kaupankäyntiin, ei voida enää huolehtia pelkästään pohjoismaisella tasolla. Globalisaatiosta johtuen Pohjoismaat pystyvät vain hyvin harvoilla yhteiskunnan alueilla muovaamaan politiikkaansa ottamatta huomioon ulkomaailman tilannetta.

3.2.2. EU/ETA/Eurooppa

Pohjoismaiden neuvosto on kuluneella vuosikymmenellä pyrkinyt levittämään Pohjoismaiden ulkopuolelle tietoa pohjoismaisista arvoista ja ratkaisuista ja lisäämään ymmärtämystä niitä kohtaan.

EU/ETAssa luodaan uusia yhteistyörakenteita ja hyväksytään uusia säädöksiä, joihin Pohjoismaiden neuvoston mielestä olisi tärkeää saada pohjoismaista sisältöä pohjoismaisen arvomaailman ilmentämiseksi. Erityisen tärkeää se on alueilla, joilla Pohjoismailla on yhteisiä intressejä. Näitä ovat työmarkkinat, ympäristönsuojelu, tietopohjaiset elinkeinot, kulttuuri, koulutustaso, demokratia, avoimuus ja avoin hallintokäytäntö.

EU:hun kuuluvien Pohjoismaiden pääministerit ovat viimeksi pohjoismaisessa pääministerikokouksessa heinäkuun 2001 alussa todenneet, miten tärkeää on vahvistaa kolmen pohjoismaisen EU-jäsenmaan – Suomen, Ruotsin ja Tanskan – rintamaa. Pääministerit päättivät yksimielisesti tavata säännöllisesti ennen EU-huippukokouksia. Islannille ja Norjalle nämä kokoukset mahdollistavat hyvän tiedonsaannin. Pohjoismaiden neuvoston mielestä sen piirissä nykyisin tehtävä pohjoismainen yhteistyö tarjoaa parlamentaarikoille hyvän foorumin puida yhdessä pääministereiden kanssa näiden ajatuksia. Pohjoismaiden neuvosto hyväksyy Pohjoismaiden EU/ETA-yhteistyön ottamisen asialistalle.

Pohjoismaiden neuvosto on 1980-luvun lopulta lähtien (Söderin komitea, raportti Pohjoismainen yhteistyö uuteen aikaan ja sitä seuranneet rakennemuutokset ja priorisoinnit) katsonut, että sen tulee pyrkiä toimimaan niin, ettei Euroopan integraatio jää vain EU:hun sopeuttamiseksi vaan että Pohjoismailla ja niiden yhteistyöllä on vaikutusta siellä, missä niillä on annettavaa EU/ETAlle. Viisaiden paneeli toteaa kolmannessa kehityssuunnassaan Euroopan integraatio, että pohjoismaisen yhteistyön piirissä on sovittava mahdollisimman pitkälle yhteisistä suuntaviivoista EU:n poliittisissa neuvotteluissa ja päästävä yksimielisyyteen menettelystä tärkeissä kysymyksissä sekä koordinoitava tärkeiden integraatiopäätösten soveltamista Pohjoismaissa. Strategiatyöryhmä yhtyy näihin näkökohtiin ja suhtautuu hyvin myönteisesti asiaa koskeviin ehdotuksiin, jotka sisältyvät Pohjoismaiden ministerineuvoston strategiaan panostuksiin.

Pohjoismaiden neuvosto pyrkii jatkossa lisäämään vuoropuhelua Euroopan parlamentin pohjoismaisten jäsenten kanssa asioista, jotka kiinnostavat erityisesti Pohjoismaita.

3.2.3. Pohjolan lähialueet

Pohjoismaisen yhteistyön olennaisena osana on vakaan ja rauhanomaisen kehityksen lujittaminen Pohjolan lähialueilla. Demokraattisten instituutioiden rakentamiseksi, markkinatalouteen siirtymiseksi ja ympäristön kohentamiseksi tarvitaan mittavia panostuksia, mistä syystä on laadittu lähialuestrategia voimavarojen suuntaamiseksi sinne, missä niistä on eniten hyötyä.

Viisaiden raportissa laajennetaan lähialuekäsite kattamaan myös muita alueita kuin Baltia ja Luoteis-Venäjä. Pohjoismaiden ministerineuvosto on laatinut uuden lähialuestrategian, jota käsitellään erikseen Pohjoismaiden neuvoston 53. istunnossa.

Pohjoismaiden neuvosto pitää erittäin tärkeänä Länsi-Pohjolan pohjoismaisten alueiden saamista yhteistyön piiriin ja siihen liittyen läntisten lähialueiden kanssa tehtävän yhteistyön ottamista tarkasteluun.

Arktiksen kehityksellä on Pohjolle suuri merkitys, varsinkin kun kyse on ympäristön kehityksestä ja arktisten alueiden osuudesta ilmaston kehitykseen. On tärkeää löytää esimerkiksi Arktisen neuvoston kanssa tehtävälle yhteistyölle toimivat muodot. Pohjoismaiden ministerineuvosto tekee vuonna 2001 ehdotuksen Arktista koskevasta pohjoismaisesta yhteistyöstä.

Yhteistyö Pohjolan lähialueiden kanssa on kehittynyt suotuisasti sitten käynnistymisensä 1990-luvun alussa. Baltia-yhteistyö sujuu sovituisissa puitteissa, ja yhteistyön piiriin kuuluvat asiat ovat yhä konkreettisempia. Keskeisiä ovat jatkossakin ympäristö, kauppa, energia, lasten ja nuorten tilanne, rikollisuus, demokratia, EU-suhteista saadut kokemukset, turvallisuuspolitiikka ja tiedotusvälineiden rooli. Tulevaisuudessa yhteistyöaloja tulee luonnollisesti lisää. Koordinointia on tarpeen tehostaa päällekkäisyyksien välttämiseksi kansallisten ja muiden kansainvälisten panostusten kanssa.

Venäjä-yhteistyön painopistealueita ovat edelleen demokratia, ympäristö-/energia- ja terveystieteet, rikollisuuden torjunta, kauppa ja liikenne.

Pohjola, tai osia siitä, kuuluu Arktikseen ja Barentsin ja Itämeren alueeseen. Pohjoismaiden neuvoston kansainvälisen toiminnan tulee

vastakin painottua rakenteiden kehittämiseen ja yhteistyön syventämiseen kyseisten alueiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyösopimus Baltian parlamentaarisen yleiskokouksen kanssa, Itämeren alueen voimistunut parlamentaarinen yhteistyö sekä yhteydenpito varsinkin Luoteis-Venäjän parlamentaarikoihin ovat tärkeä osa lähialueyhteistyötä. Itämeri-yhteistyön tärkeys korostuu entisestään.

Yhteyksiä Länsi-Pohjolan neuvostoon on lujitettava vastaavasti. Länsi-Pohjolan alue kuuluu kokonaisuudessaan Pohjolaan. Kasvava huomio pohjoisen elinkeinoelämään, resursseihin ja ympäristökysymyksiin edellyttää tiiviimpää yhteydenpitoa Länsi-Pohjolan ja muun Pohjolan kesken. Esillä olevat kysymykset liittyvät myös Pohjoismaiden Atlantti-yhteistyöhön. Pohjoismaisessa yhteistyössä tulee tiedostaa sillanrakentajan rooli Norjan, Islannin, Färsearten, Grönlannin ja EU:n välillä, kuten viisaiden paneelikin on todennut.

Arktiksella ja Barentsin alueella alkuperäiskansojen mahdollisuudet perinteisen kulttuurinsa säilyttämiseen ja kehittämiseen, haavoittuvan luonnon vaaliminen ja yleinen taloudellinen ja sosiaalinen kehitys ovat tärkeitä yhteistyöalueita.

3.3. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on Pohjoismaiden neuvoston istunnoissa pohdittu vuodesta 1992 ja puolustuspolitiikkaa vuodesta 1997 lähtien. Sekä Pohjoismaiden neuvostolle että muille kansainvälisille organisaatioille keskeistä on demokraattisen kehityksen, rauhan ja turvallisuuden, hyvinvoinnin, kaupankäynnin, liikenteen ja kestävä kehityksen edistäminen. Kansainvälisen ja pohjoismaisen yhteistyön välisen vuorovaikutuksen lisääminen onkin siksi ehdottoman tärkeää.

Viisaiden raportissa todetaan, että globalisaatio tuo pohjoismaiseen yhteistyöhön uusia mahdollisuuksia. Strategiatyöryhmän mielestä globalisaatio ja vapaakauppa edellyttävät yhteisiä sääntöjä, joilla turvataan sosiaalisen ulottuvuuden, eettisten näkökantojen ja ihmisoikeuksien pitäminen arvossa ja sääntöjen noudattaminen. Yhteistyötä ihmisoikeuksien, ympäristönsuojelun, palkansaajien

oikeuksien, kansainvälisen kaupan yhteisten sääntöjen luomisen ja korruption ehkäisemisen puolesta tuleekin jatkaa, samoin yhteistyötä yhteisistä toimista hädänalaisten ryhmien tukemiseksi ja epädemokraattisesta hallinnosta ja sorrosta vastuussa oleviin vaikuttamiseksi.

Pohjoismaat ovat YK:n tukipilareita, ja niillä on usein ollut suurempi vastuu ja vaikutusvalta kuin mitä väestömäärä edellyttäisi. Tärkeää on myös Pohjoismaiden toimiminen pohjoismaisten arvojen puolesta ja aktiivinen toiminta WTO:ssa, Maailmanpankissa ja Kansainvälisessä valuuttarahastossa (IMF). Rauhanturvaoperaatioissa Pohjoismaat ovat olleet ”suurvaltoja”.

On tärkeää, että Pohjoismaiden neuvostossa keskustellaan globaaleista kysymyksistä yhteisten näkökantojen tueksi.

Pohjoismaisen yhteistyön perimmäisiä tavoitteita on Euroopan rauhan, turvallisuuden ja vakauden edistäminen. Pohjoismaat ovat päätyneet osittain toisistaan poikkeaviin turvallisuuspoliittisiin ratkaisuihin. Jotkut maista kuuluvat NATOon, toiset taas tekevät läheistä yhteistyötä NATO:n kanssa rauhankumppanuusohjelman (PfP) puitteissa.

Pohjoismaiden neuvosto tukee kaikkien maiden oikeutta saada valita demokraattisesti omat talous- ja turvallisuuspoliittiset integraatio- ja yhteistyömallinsa.

Euroopassa sotilaallinen jännitys lientyi kylmän sodan päättyessä. Huomio kohdistuu nyt turvallisuuden ei-sotilaallisiin tekijöihin ja rakenteellisten konfliktien tunnistamiseen, ehkäisyyn ja käsittelyyn.

Pohjoismaiden neuvosto pyrkii toimimaan aktiivisesti Euroopan rauhan ja turvallisuuden puolesta läheisessä yhteistyössä muiden valtioidenvälisten elinten kanssa.

Pohjoismaat ovat pitkään painottaneet osallistumista eri tavoin konfliktinehkäisyyn ja rauhanturvatoimiin, samoin humanitaarisen avun antamista sotien tai selkkausten uhreille. Pohjoismaiden yhteistyötä konfliktinehkäisyssä ja siviilikriisinhallinnassa tulee kehittää. Tässä yhteydessä on tärkeää keskustella niin Pohjoismaiden kuin Euroopankin tasolla vähemmistö-, pakolais- ja integraatiopolitiikan kehittämisestä. On myös tehostettava kansainvälistä terrorismin vastaista taistelua.

Turvallisuuskäsitteen laajentuminen on avannut uusia mahdollisuuksia ja herättänyt uudenlaista kiinnostusta alue- ja seutuyhteistyöhön etenkin Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) puitteissa. Pohjoismaiden neuvostolla on keskusteluissa esitellä kokemuksia pohjoismaisesta yhteistyöstä toimivana esimerkkinä hyvien suhteiden solmimisesta ja syventämisestä naapurimaiden ja -kansojen välillä. Näillä suhteilla on suuri merkitys lähialueyhteistyöllemme.

Strategiatyöryhmän mielestä Pohjoismaiden tulee noudattaa viisaiden paneelin suositusta, jossa edellytetään Pohjoismailta – muodollisesti toisistaan poikkeavista turvallisuus- ja integraatiopoliittisista ratkaisuista huolimatta – tiiviitä yhteyksiä turvallisuuspolitiikan alalla sotia ja väkivaltaisia/aseellisia konflikteja ehkäisevien toimien tukemiseksi ja Pohjoismaiden kriisivalmiuden laajentamiseksi myös muihin kuin sotilaallisiin keinoihin.

Pohjoismaiden neuvoston on kehitettävä EU:n pohjoista ulottuvuutta koskevia toimiaan, mitä tukee viisaiden paneelin toteamus, että Pohjoismaiden tulee toimia yhdessä pohjoisen ulottuvuuden konkretisoimiseksi. Yhteistyötä Luoteis-Venäjän ja Baltian kanssa lujittamalla voidaan edistää näiden alueiden talouskehitystä ja turvallisuutta.

Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa puheenjohtajisto käsittelee yleisiä poliittisia kysymyksiä, ulko- ja turvallisuuspoliittisia kysymyksiä – ml. konfliktinehkäisy, siviilikriisinhallinta ja pohjoinen ulottuvuus – sekä yhteydenpitoa alueellisiin ja kansainvälisiin organisaatioihin yleisellä tasolla, kun taas valiokunnat käsittelevät konkreettisiin toimialoihin liittyviä asioita.

3.4. Kulttuuri, koulutus ja tutkimus Pohjoismaissa

Kulttuuri, koulutus, kieliyhteys ja tasa-arvo ovat Pohjoismaiden yhteisön peruspilarit. Viisaiden paneelin mukaan kansainvälistyminen on lisännyt ihmisten kiinnostusta juuriensa etsintään, johon Pohjoismaissa kuuluu pohjoinen ulottuvuus. Koulutus on avainkäsi-

te puhuttaessa Pohjoismaiden kansainvälisestä kilpailukyvyistä ja yksilön mahdollisuuksista tietoyhteiskunnassa.

Pohjoismaiden neuvoston on pyrittävä turvaamaan Pohjoismaiden kansalaisille kulttuuri- ja koulutustarjonta. Pohjoismaiden neuvosto tukee pohjoismaista vapaaehtoistyötä. Neuvosto pyrkii säilyttämään pohjoismaisen kieliyhteyden ja laajentamaan sitä ja pitää pohjoismaista televisioyhteistyötä tärkeänä kielten ymmärtämisen edistämiseksi yli rajojen.

Pohjoismaista tutkimusyhteistyötä tulee lähivuosina tiivistää, koska pohjoismaisella tutkimusalueella voi olla edellytykset toimia laboratoriona projektien kehittämissä tutkimustoiminnan eurooppalaisia tukijärjestelmiä tai kansainvälisiä yhteyksiä varten. Viisaiden paneeli korostaa koulutuksen ja tutkimuksen merkitystä tekniikan kehitykselle mutta painottaa toisaalta, että huipputekniikan alalla kehitys on riippuvainen esimerkiksi tutkimustoiminnan erikoistumisesta. Paneeli suosittaaakin koulutus- ja tutkimuspotentiaalien koordinoitua ja panostamista tekniikan huippututkimukseen Pohjoismaissa.

Strategiatyöryhmä korostaa, että Pohjoismaiden väestörakenteessa suuntana on työvoiman keski-ikäen nousu. Uusia ryhmiä pyrkii työmarkkinoille. Yhä tärkeämpää on voida kouluttautua uudelleen. Edellä mainitut tekijät ilmentävät tarvetta elinikäiseen oppimiseen, aikuiskoulutukseen ja saavutetun osaamisen selvittämiseen. Iästä riippumatta kaikille pohjoismaalaisille on tärkeää tietotekniikan hallinta ja hyvä yleissivistävä koulutus.

Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa *kulttuuri- ja koulutusvaliokunta* käsittelee kysymyksiä, jotka liittyvät pohjoismaiseen ja kansainväliseen taiteeseen ja yleiskulttuuriin, monikulttuuriseen Pohjolaan, elokuvaan ja tiedotusvälineisiin, kieliin, urheiluun, Norden-yhdistyksiin ja vapaaehtoissektoriin, lasten- ja nuortenkulttuuriin, perusasteen ja toisen asteen oppilaitoksiin, pohjoismaisiin koulutusmarkkinoihin, kansansivistykseen ja aikuiskoulutukseen, elinikäiseen oppimiseen sekä tutkimukseen, tutkijakoulutukseen ja tutkijainvaihtoon.

3.5. Ympäristö ja luonnonvarat (maaperä, metsät, meret, ilma, energialähteet)

Pohjoismaiden neuvosto on hyväksynyt keskeisiksi pohjoismaisiksi tavoitteiksi luonnonvarojen (maaperä, metsät, meret, ilma, energialähteet) kestäväen käytön, kestäväen yhteiskuntakehityksen ja ympäristönsuojelun. Pohjoismaiden ministerineuvoston kestäväen Pohjola ja kestäväen kehitystä koskevassa strategiassa ei tuoda esiin pelkästään perinteisiä ympäristönäkökulmia vaan myös resurssienkäytön – myös sosiaalisen ympäristön – kestävyyttä laajemmassa mielessä. Pohjoismaiden neuvosto pyrkii edistämään mainittuja arvoja, jotta Pohjola olisi hyvän elämänlaadun tae niin yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti kuin kestäväen kehityksenkin osalta. Viisaiden paneelin ympäristö-kehityssuunnassa korostetaan Pohjolan mahdollisuutta toimia luonnonvarojen kestäväen käytön, luonnonsuojelun ja yhteiskunnallisten toimintojen mallialueena.

Pohjoismaiden tulee pyrkiä luomaan ymmärtämystä pohjoisten luonnonvarojen kestäväen käytölle.

Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa *ympäristö- ja luonnonvarainvaliokunnalle* kuuluvat ympäristöä, maa-, metsä- ja kalataloutta, kestäväen kehitystä ja energiaa koskevat kysymykset. Valiokunnalla on yleisvastuu kestävästä kehityksestä ja siten myös maa-, metsä- ja kalatalouden elintarvikeosuudesta.

3.6. Hyvinvointi, sosiaaliturva ja terveydenhuolto

Pohjoismaiden on toimittava elämän laadun parantamiseksi. Pohjoismaisella yhteistyöllä on turvattava pohjoismaiset sopimukset ja kehitettävä niitä ja Pohjoismaiden kansalaisten hyvinvoinnille on voitava luoda suotuisat edellytykset. Huomio onkin kohdistettava hyvinvointiyhteiskuntaan ja sen tulevaisuuteen liittyviin moniin ongelmiin, kuten lasten ja nuorten tilanteeseen ja tasa-arvokysymyksiin.

Viisaiden paneeli korostaa, että Pohjolan hyvinvointiyhteiskunnat ovat pohjoismaisen yhteydentunteen olennainen osa. Strategia-

työryhmä tukee ministerineuvoston pyrkimyksiä Pohjoismaiden sosiaalivakuutusjärjestelmien ja eläkkeiden yms. ulottamisesta yli rajojen.

Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa *hyvinvointivaliokunta* käsittelee hyvinvoinnin järjestelmiä ja muita turvajärjestelmiä, sosiaali-, terveys- ja vammaisasiota, rakentamista ja asumista ja perheeseen, lapsiin ja nuoriin sekä huumeisiin liittyviä kysymyksiä.

3.7. Kansalaisten ja kuluttajien oikeudet

Pohjoismaat toimivat aktiivisesti vakaiden demokratioiden kehittämiseksi sekä kansalaisten oikeuksien ja yleensä ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Kuluttajien asema on yksi ajankohtaisimmista ongelmista, joita Pohjoismaissa ja Pohjoismaiden neuvostossa pohditaan. Kansainvälisen kaupan laajeneminen vaatii kuluttajilta kannanottoa uusiin tuotteisiin ja uusiin, Internetissä käytävän kaupan muotoihin. Kuluttajien oikeudet ja turvallisuus on taattava.

Pohjoismaiden neuvoston toiminta tulee kohdistaa mm. Pohjoismaiden kansalaisten jokapäiväiseen elämään liittyviin kysymyksiin. Pohjoismaiden neuvosto onkin tästä syystä käsitellyt viime vuosina Rajatonta Pohjolaa, millä työllä pyritään varmistamaan Pohjoismaiden välisten rajaesteiden ja -ongelmien poistaminen. Rajaton Pohjola -käsitteellä tarkoitetaan myös avointa suhtautumista ja paneutumista meitä ympäröivään maailmaan.

Ensisijaisia tehtäviä ovat demokratian ja oikeusyhteiskunnan vakauttaminen ja kehittäminen, ihmisoikeuksien kunnioittamisen, markkinatalouksien toiminnan, koulutusmahdollisuuksien, toimivan terveydenhuollon saatavuuden ja vastuullisen resurssienkäytön edistäminen.

Strategiatyöryhmä painottaa Pohjoismaiden kansalaisten oikeuksien toteutumiseen liittyvien ongelmien ratkaisemista, minkä myös viisaiden paneeli on nostanut esiin. Työryhmän mielestä sekä Pohjoismaiden neuvoston että ministerineuvoston on panostettava enemmän vapaan liikkuvuuden esteiden poistamiseen Pohjolassa.

Strategiatyöryhmä toteaa lisäksi, että väestörakenteen kehitys ja

maahanmuuttovirrat vaativat ratkaisuja, koska Pohjolassa saattaa tulevaisuudessa olla tarvetta työvoimasta ja Pohjolassa ollaan riippuvaisia EU:ssa parhaillaan muovattavasta pakolais- ja maahanmuuttopolitiikasta. Kansainvälinen rikollisuuden torjunta – ml. terrorismin vastainen taistelu – on turvattava.

Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa *kansalais- ja kuluttajavaliokunta* käsittelee kysymyksiä, jotka liittyvät demokratiaan, ihmisoikeuksiin, kansalaisten oikeuksiin, tasa-arvoon, kuluttajiin, turvallisiin elintarvikkeisiin, rikollisuuden torjuntaan, lainsäädäntöön, maahanmuuttoon ja pakolaisiin sekä rasismiin vastaiseen yhteistyöhön.

3.8. Kilpailukykyinen Pohjola – elinkeinoelämän ehdot

Pohjoismaiden neuvoston on työllään Rajattoman Pohjolan puolesta ja Pohjoismaiden välisten rajaesteiden ja -ongelmien poistamiseksi varmistettava myös, etteivät Pohjoismaat aseta keskinäisiä esteitä. Pohjoismaiden tulee päin vastoin osoittaa olevansa elinkeinoalue, jonka kokonaiskasvua yhteiset toimet voivat lisätä. Tässä yhteydessä on tärkeää tarkastella aluekehitystä, yhteiskuntien veropohjaa, kauppaa, liikennettä ja infrastruktuuria.

Pohjolalle on ollut tunnusomaista pohjoismainen yhteenkuuluvuus ja pohjoismaiset hyvinvointiyhteiskunnat, joiden talous on ollut vahva. Pohjola sekä työvoiman että tavaroiden kotimarkkina-alueena on tärkeä kilpailuparametri yhä kansainvälistyvässä maailmassa, viisaiden paneeli painottaa. Pohjoismaiden onkin huolehdittava siitä, ettei niiden välillä ole työvoimalle, tavaroille, palveluille ja pääomalle esteitä. On myös turvattava pohjoismaisten työmarkkinoiden sekä työntekijöiden oikeuksien kehittäminen yli rajojen.

Pohjoismaiden neuvoston uudessa rakenteessa *elinkeinovaliokunta* käsittelee kysymyksiä, jotka koskevat talouden ja tuotannon perusedellytyksiä, elinkeinoelämää/teollisuutta, sisämarkkinoita, vapaata liikkuvuutta, rajaesteiden poistamista, kauppaa, alueita ja rakennetukea, työllisyyttä ja työmarkkinoita, työympäristöä, infrastruktuuria/liikennettä, viestintää ja tietotekniikkaa.

4. Pohjoismaiden neuvoston uusi rakenne

Tulevan pohjoismaisen yhteistyön strategiaa pohtiva työryhmä esittää Pohjoismaiden neuvoston työlle rakennetta, jossa on puheenjohtajisto ja viisi sektorivaliokuntaa sekä tarkastus- ja vaalikomitea. Pohjoismaiden neuvostossa on esityksen mukaan vastedes kulttuuri- ja koulutusvaliokunta, hyvinvointivaliokunta, kansalais- ja kuluttajavalioikunta, ympäristö- ja luonnonvarainvaliokunta ja elinkeinovalioikunta.

Pohjoismaiden neuvoston työtehtävät jakautuvat seuraavasti:

4.1. Puheenjohtajisto

- yleiset poliittiset ja hallinnolliset kysymykset ml. Pohjoismaiden neuvoston ja Pohjoismaiden ministerineuvoston budjetti
- ulko- ja turvallisuuspoliittiset kysymykset ml. konfliktinehkäisy, siviilikriisinhallinta ja pohjoinen ulottuvuus
- yhteydenpito yleisellä tasolla alueellisiin ja kansainvälisiin organisaatioihin (mm. lähialue-, EU/ETA-, ETYJ-, YK-yhteistyö).

4.2. Kulttuuri- ja koulutusvaliokunta

Kulttuuri

- pohjoismainen ja kansainvälinen taide ja yleiskulttuuri
- monikulttuurinen ja -etninen Pohjola
- elokuva ja tiedotusvälineet
- kielet
- urheilu
- Norden-yhdistykset, vapaaehtoissektori
- lasten- ja nuortenkulttuuri

Koulutus

- perusasteen ja toiseen asteen oppilaitokset
- pohjoismaiset koulutusmarkkinat
- kansansivistys ja aikuiskoulutus
- elinikäinen oppiminen

Tutkimus

- tutkimus
- tutkijakoulutus ja tutkijainvaihto.

4.3. Hyvinvointivaliokunta

- hyvinvoinnin järjestelmät ja turvajärjestelmät
- sosiaali- ja terveysasiat
- vammaisasiat
- rakentaminen ja asuminen
- perhe
- lapset ja nuoret
- huumeet.

4.4. Kansalais- ja kuluttajavaliokunta

- demokratia
- ihmisoikeudet
- kansalaisten oikeudet
- tasa-arvo
- kuluttaja-asiat
- turvalliset elintarvikkeet
- rikollisuuden torjunta
- lainsäädäntö
- maahanmuutto ja pakolaiset
- rasismien vastainen yhteistyö.

4.5. Ympäristö- ja luonnonvarainvaliokunta

- ympäristö
- maa- ja metsätalous
- kalatalous
- kestävä kehitys
- energia-asiat.

4.6. Elinkeinovaliokunta

- talouden ja tuotannon perusedellytykset
- elinkeinoelämä/teollisuus
- sisämarkkinat, vapaa liikkuvuus, rajaesteiden poistaminen, kauppa
- alueet ja rakennetuki
- työllisyys ja työmarkkinat
- työympäristö
- infrastruktuuri/liikenne
- viestintä
- tietotekniikka.

4.7. Tarkastuskomitea

Tarkastus- ja tilintarkastustehtävät

4.8. Vaalikomitea

Pohjoismaiden neuvoston elinten vaalit

5. Pohjoismaiden neuvoston uutta rakennetta koskevat periaatteet ja vaatimukset

5.1. Keskeiset näkökohdat

Strategiatyöryhmä on katsonut tehtäväkseen luoda Pohjoismaiden neuvostolle rakenteen, joka vastaa nykyistä paremmin ministerineuvoston rakennetta ja on selkeä esimerkiksi muille kansainvälisille organisaatioille, takaa joustavuuden ja mahdollistaa monialaisten asioiden käsittelyn ja erityisasioiden nopean ad hoc -käsittelyn.

Strategiatyöryhmä on pyrkinyt uudella rakenteella ilmentämään entistä paremmin sektorijakaumaa, jotta kommunikointi kansallisten parlamenttien ja Pohjoismaiden ministerineuvoston kanssa selkiytyisi.

Strategiatyöryhmä on pannut merkille, että Baltian parlamentaarisessa yleiskokouksessa on 8 valiokuntaa, Benelux-maiden parlamentissa 7, Euroopan neuvostossa 10 ja Euroopan parlamentissa 17 valiokuntaa.

Kuten on todettu, Pohjoismaiden neuvoston uuden rakenteen perustana ovat sektorivaliokunnat, mikä eroaa viimeisenä kuutena vuonna käytössä olleesta maantieteelliseen sijaintiin perustuvasta valiokuntarakenteesta. Valiokunnilla on ollut olennainen merkitys pohjoismaisen yhteistyön kolmijakoisuuden ilmentäjinä, mutta toisaalta ne ovat olleet ongelmallisia tehtäessä yhteistyötä kansallisten parlamenttien valiokuntien ja Pohjoismaiden ministerineuvoston kanssa. Pohjoismaiden neuvosto toivoo uudessa rakenteessa työnsä maantieteellisen kolmijakoisuuden säilyvän ja saavan lisää painoarvoa, koska kaikilla viidellä sektorivaliokunnalla on vastuu asioiden käsittelystä niin Pohjoismaiden, Euroopan kuin lähialueidenkin näkökulmasta.

Strategiatyöryhmä on pitänyt tärkeänä luoda rakenteen, joka yksinkertaisuudessaan ja vahvuudessaan mahdollistaa kulloinkin

esille tulevien uusien yhteistyöalueiden käsittelyn Pohjoismaiden neuvostossa ilman tarvetta uudesta rakenteesta.

Uudessa rakenteessa joitakin asioita ei voida yksiselitteisesti sijoittaa vain yhteen valiokunnista. Tällaisille asioille nimetään päävastuullinen valiokunta, joka muiden valiokuntien kanssa yhteistyössä, esimerkiksi järjestämällä kuulemistilaisuuksia tai asettamalla monialaisia työryhmiä, huolehtii asioiden hoidosta.

5.2. Puheenjohtajiston tehtävät

Puheenjohtajisto käsittelee yleisiä poliittisia ja hallinnollisia kysymyksiä ml. Pohjoismaiden neuvoston ja Pohjoismaiden ministerineuvoston budjetti, ulko- ja turvallisuuspoliittisia kysymyksiä ml. konfliktinehkäisy, siviilikriisinhallinta ja pohjoinen ulottuvuus, yhteyksiä alueellisiin ja kansainvälisiin organisaatioihin yleisellä tasolla sekä lähialueyhteistyön ja mm. EU/ETA-, ETYJ- ja YK-yhteistyön päälinjoja.

Puheenjohtajisto on Pohjoismaiden neuvoston ylin päättävä elin silloin, kun yleiskokous ei ole koolla, ja käsittelee siten yleisiä poliittisia kysymyksiä ml. sekä Pohjoismaiden neuvoston sisäinen budjetti että Pohjoismaiden ministerineuvoston pohjoismaisen yhteistyön budjetti.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on käsitelty Pohjoismaiden neuvoston istunnoissa vuodesta 1992 lähtien. Sekä Pohjoismaiden neuvostossa että muissa kansainvälisissä organisaatioissa olennaista on demokraattisen kehityksen, rauhan ja turvallisuuden, hyvinvoinnin ja kestävän kehityksen edistäminen. Kansainvälisen ja pohjoismaisen yhteistyön välisen vuorovaikutuksen lisääminen onkin siksi ehdottoman tärkeää. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka on merkittävä ja laaja alue, josta puheenjohtajiston on siten kannettava päävastuu.

Puheenjohtajisto hoitaa yhteydet yleisellä tasolla alueellisiin ja kansainvälisiin organisaatioihin kysymyksissä, jotka liittyvät lähialueyhteistyöhön ja yhteistyöhön mm. Baltian parlamentaarisen yleiskokouksen, EU/ETAn, Euroopan neuvoston, ETYJin ja YK:n kanssa. Pohjoismaiden neuvoston valiokunnat hoitavat puolestaan

sektorikohtaiset yhteydet erityisesti lähialue- ja EU/ETA-kysymyksissä.

Puheenjohtajiston tehtävä on johtaa ja koordinoida. Neuvoston presidentin tuleekin tavata säännöllisesti valiokuntien ja puolueyhmiön puheenjohtajia kokouksissa, joissa pohditaan neuvoston työn edistymistä ja valiokuntien konkreettisia työsuunnitelmia.

5.3. Valiokuntien tehtävät

Kulttuuri- ja koulutusvaliokunta käsittelee pohjoismaista ja kansainvälistä taidetta ja yleiskulttuuria, monikulttuurista ja -etnistä Pohjolaa, elokuva ja tiedotusvälineitä, kieliä, urheilua, Norden-yhdistyksiä ja vapaaehtoissectoria, lasten- ja nuortenkulttuuria, perusasteen ja toiseen asteen oppilaitoksia, pohjoismaisia koulutusmarkkinoita, kansansivistystä ja aikuiskoulutusta, elinikäistä oppimista, tutkimusta, tutkijakoulutusta ja tutkijainvaihtoa koskevia kysymyksiä.

Hyvinvointivaliokunnassa käsiteltäviä asioita ovat hyvinvoinnin järjestelmät ja turvajärjestelmät, sosiaali-, terveys- ja vammaisasiat, rakentaminen ja asuminen, perhe, lapset ja nuoret sekä huumet ja muu, esimerkiksi alkoholin, väärinkäyttö.

Kansalais- ja kuluttajavalioikunnalle kuuluvat kysymykset, jotka liittyvät demokratiaan, ihmisoikeuksiin, kansalaisten oikeuksiin, tasa-arvoon, kuluttaja-asioihin, turvallisiin elintarvikkeisiin, rikollisuuden torjuntaan, lainsäädäntöön, maahanmuuttoon ja pakolaisiin sekä rasmin vastaiseen yhteistyöhön.

Ympäristö- ja luonnonvarainvaliokunta käsittelee ympäristöä, maa-, metsä- ja kalataloutta, kestävää kehitystä ja energia-asioita koskevia kysymyksiä. Valiokunnalla on yleisvastuu kestävästä kehityksestä ja siten maa-, metsä- ja kalatalouden elintarvikeosuu-desta.

Elinkeinovaliokunnassa käsiteltäviä asioita ovat talouden ja tuotannon perusedellytykset, elinkeinoelämä/teollisuus, sisämarkkinat, vapaa liikkuvuus, rajaesteiden poistaminen, kauppa, alueet ja rakennetuki, työllisyys ja työmarkkinat, työympäristö, infrastruktuuri/liikenne, viestintä ja tietotekniikka.

5.4. Puheenjohtajiston, valiokuntien ja tarkastuskomitean työmuodot

Puheenjohtajistossa on 13 jäsentä. Elinkeinovaliokunnassa on 14 jäsentä, muissa valiokunnissa 15. Kullakin valiokunnalla on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Tarkastuskomiteassa on viisi jäsentä, jotka eivät voi olla samanaikaisesti jäseninä puheenjohtajistossa.

Neuvoston presidentti ja valiokuntien ja tarkastuskomitean puheenjohtajat vastaavat siitä, että kullakin heidän johtamallaan elimellä on ajankohtainen työsuunnitelma ja että kokoukset ja muut tapaamiset valmistellaan ja niihin liittyen hoidetaan yhteydet kansallisiin ja kansainvälisiin elimiin.

Vuosina 1995–2001 Pohjoismaiden neuvoston valiokunnat ovat toteuttaneet aktiivista puheenjohtajuutta, jonka mukaisesti puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa ovat toimineet poliittisia asioita valmistelevina eliminä. Jatkossa puheenjohtajan tehtäviä ovat päiväjärjestyksen laatiminen neuvoston sihteeristön kanssa sekä valiokuntatyön johtaminen. Varapuheenjohtaja johtaa työtä puheenjohtajan ollessa estyneenä.

6. Kansalliseen perustaan ankkurointi

Valiokunnat tekevät yhteistyötä kansallisten parlamenttien vastavien valiokuntien kanssa. Uudella rakenteella pyritään varmistamaan kansallista asiantuntemusta edustavien jäsenten oikea sijoitus sekä rakenteen selkeys kansallisille valiokunnille niiden ja Pohjoismaiden neuvoston keskinäisessä yhteydenpidossa.

Strategiatyöryhmä on keskustellut laajasti kansalliseen perustaan ankkuroinnista. Työryhmän mielestä ankkuroinnin lujittaminen vaatii monien asiaan vaikuttavien tekijöiden nivoutumista yhteen:

- Jäsenten etujen ja sijoittumisen Pohjoismaiden neuvostossa tulee olla yhdensuuntaisia.
- Pohjoismaiden neuvoston päiväjärjestyksessä tulee kuvastua ajan-kohtaiset kansalliset ja EU-asiat.
- Hallitusten tulee tiedottaa parlamenteille Pohjoismaiden neuvoston suositusten seurannasta.
- Kansallisten valiokuntasihteerien ja Pohjoismaiden neuvoston valiokuntasihteerien välisellä tiedonvaihdoilla tulee turvata Pohjoismaiden neuvoston ja kansallisten parlamenttien työtä koskeva tiedonvaihto.

Strategiatyöryhmä on pohtinut useita keinoja kansallisen ankkuroinnin lujittamiseksi. Työryhmä on päätenyt suosittamaan mallia, jossa valiokuntien puheenjohtajilla on vastuu yhteistyöstä vastavien kansallisten valiokuntien kanssa. Työmuotoja ovat esimerkiksi kokoukset, joihin on mahdollista kutsua jäseniä muista kansainvälisistä parlamentaarisisista kokouksista tai yhteistyöelimistä. Kokousten esityslista voidaan joissakin tapauksissa laatia yhdessä kansallis-

ten valiokuntien puheenjohtajien kanssa. Kokouksilla pyritään edistämään kokemustenvaihtoa jonkin tietyn alan kansallisista ratkaisuista, joiden tunteminen saattaa hyödyttää muita Pohjoismaita. Niillä pyritään myös edistämään pohjoismaisten asioiden koordinaointia kansainvälisellä tasolla mahdollisia yhteisiä toimia ajatellen.

Strategiatyöryhmä korostaa puolueryhmien merkitystä Pohjoismaiden neuvoston työn ja päätösten ankkuroinnissa kansalliseen perustaan.

7. Uudet tai muuttuneet työmuodot

Strategiatyöryhmä on pohtinut Pohjoismaiden neuvoston vuosittaisten istuntojen määrää ja ajankohtaa ja päätynyt siihen, että Pohjoismaiden neuvoston tulee järjestää vuosittain yksi istunto. Työjärjestys mahdollistaa kuitenkin ylimääräisten istuntojen järjestämisen.

Istunnossa tulee keskittyä aiheisiin, joista puheenjohtajisto päättää valiokuntien ensisijaisten toimialojen pohjalta.

Strategiatyöryhmä katsoo, että neuvoston sihteeristön tulee nykyistä suuremmassa määrin huolehtia EU:n esityslistan ottamisesta huomioon Pohjoismaiden neuvoston työssä.

Strategiatyöryhmä uskoo, että budjettianalyysin käsittely tuo parannuksia Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston yhteistyöprosessiin siten, että Pohjoismaiden neuvosto pääsee mukaan varhaisessa vaiheessa ministerineuvoston ehdotusten – myös budjetin – käsittelyyn.

Strategiatyöryhmä on pohtinut viisaiden paneelin ehdotusta itsehallintoalueiden aseman muuttamiseksi Pohjoismaiden neuvoston suositusten seurannassa. Työryhmä toteaa, että on syytä etsiä pragmaattisia ratkaisuja suosituksia koskeville itsehallintoalueiden hallitusten kannanotoille.

Strategiatyöryhmä ei ole pohtinut tarkemmin vuonna 1995 käynnistynyttä puoluerhymän harjoitettavaa poliittista toimintaa, koska työryhmä ei toivo asiaan muutosta. Työryhmän mielestä poliittinen toiminta puoluerhymittain on tuonut lisää dynaamisuutta Pohjoismaiden neuvoston työhön ja auttanut kohdistamaan huomion olennaisiin ongelmiin.

8. Varaumat

Tulevaa pohjoismaista yhteistyötä pohtivan työryhmän jäseniltä on tullut kaksi varaumaa.

Konservatiivisen ryhmän varauma viittaa lukuun 5.2.

Puheenjohtajiston tehtävät

Konservatiivisen ryhmän puolesta jätän varauman strategiatyöryhmän ehdotukseen Pohjoismaiden neuvoston valiokuntarakenteesta sekä puheenjohtajiston tehtävistä ja koostumuksesta.

Neuvosto tarvitsee ulko- ja turvallisuuspoliittisen valiokunnan, jolle tulee siirtää puheenjohtajiston ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevat tehtävät. Jotta valiokuntien määrä ei nousisi yli viiden, voi kansalais- ja kuluttajavaliokunnan tehtävät siirtää pääosin hyvinvointivaliokunnalle.

Puheenjohtajiston roolia neuvoston koordinoivana elimenä tulee korostaa, mistä syystä puheenjohtajiston tulee vastedes koostua neuvoston presidentistä, valiokuntien puheenjohtajista ja varapuheenjohtajista.

SIGRIÐUR ANNA ÞORÐARDOTTIR

Konservatiivinen ryhmä

Sosiaalidemokraattisen ryhmän varauma viittaa luvun 7 kappaleeseen 1.

Neuvoston pääistunnon sijoittaminen on antanut aihetta moniin keskusteluihin useiden vuosien ajan. Me sosiaalidemokraatit olemme Pohjoismaiden neuvoston tulevaisuutta koskevilla keskusteluilla ajaneet neuvoston pääistunnon sijoittamista kevätkaudelle. Ehdotuksemme mukaan Pohjoismaiden neuvosto pitää vuosittain neljä varsinaista kokousta, joihin kaikki parlamentaarikot osallistuvat.

Samoin ehdotuksen mukaan valiokuntakokoukset sijoitetaan alkuvuoteen ja kesäkauden jälkeen ja istunnot alkukesään ja myöhäissyksyyn. Alkukesän pääistunnossa käsiteltäisiin pääosin poliittisia teemoja ja myöhäissyksyn istunnossa budjettia ja henkilövalintoja.

Eräs muutosta puoltava argumentti on kansallisten parlamenttien budjettikäsittelyn aiheuttama työmäärä. Sekä parlamentaari-koille että ministereille on osoittautunut vaikeaksi ehtiä valmistautua ja osallistua istuntoon.

Ministerineuvoston palautteen saanti saattaisi tehostua – kaksi vuotuista istuntoa toisi lisää tilaisuuksia keskustella Pohjoismaiden neuvoston ministerineuvostolle osoittamien kannanottojen seurannasta.

Ehdotuksemme mahdollistaisi Pohjoismaiden neuvoston työn tehostamisen. Nykyisin Pohjoismaiden neuvostolla on vähintään neljä yhteistä kokousta, valiokuntien ja puheenjohtajiston kokoukset sekä istunto, ja teemakokoukset mukaan lukien kokouksia, joihin kaikki parlamentaarikot osallistuvat, on useinkin viisi. Ehdotamme, että neuvoston yhteisten kokousten määrää pyritään rajoittamaan vuosittain neljään.

ANITA JOHANSSON

Sosiaalidemokraattinen ryhmä

2. osa | Pohjoismaiden ministerineuvosto

Uudet strategiset panostukset

Uudet strategiset panostukset

Johdanto

Uutta vuosituhatta leimaavat nopeat muutokset ja uudet haasteet, joiden vaikutukset heijastuvat yleismaailmalliselta, valtioiden väliseltä tasolta yksittäisen ihmisen elinehtoihin. Pohjoismailla ja niiden kansalaisilla on kaksinkertainen tehtävä: meidän on turvattava pohjoismaisen yhteiskunta- ja hyvinvointimallin säilyminen tuleville sukupolville ja samalla hoidettava osuutemme ja vastuumme niin oman maanosamme kuin koko maailman kehityksestä.

Pohjoismaisessa yhteistyössä on pohjimmiltaan varauduttu tuleviin haasteisiin hyvin. Yhteistyön laajuus, avoimuus ja sopeutuvuus sekä Pohjoismaiden kansalaisten tuki tekevät siitä ainutlaatuisen vahvaa yhteistyötä. Tätä vahvuutta on jatkuvasti ja konkreettisesti kehitettävä sellaisten toimijoiden kanssa, jotka edustavat sopivaa yhteistyötasoa eli muun muassa poliittisten päättäjien, viranomaisien, vapaaehtoissektorin ja ammattiyhdistysliikkeen organisaatioiden kanssa. Kansainvälisiin foorumeihin verrattuna Pohjoismailla ja pohjoismaisella yhteistyöllä on käytettävissään suhteellisen niukasti resursseja. Nämä resurssit on kohdennettava ja käytettävä mahdollisimman tehokkaasti kaikkien hyödyksi ja eduksi.

Yhdessä toimimalla Pohjoismaat voivat parantaa edellytyksiä pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseksi. Kulmakivinä yksittäisen Pohjolan kansalaisen elämässä ovat koulutus, työ, sosiaaliturva ja osallistuminen kulttuurielämään ja yhteiskuntaan. Tieto- ja viestintätekniikan yhteiskunnassa yksittäiseltä kansalaiselta vaaditaan jatkuvaa kehittymistä sekä työelämässä että aktiivisena kansalaisena. Elinikäinen oppiminen on keskeinen asia niin kansallisissa kuin kansainvälisissäkin yhteyksissä. Muita esimerkkejä maailmanlaajuisista kehityssuunnista, jotka asettavat vaatimuksia yksi-

lölle, ovat liikkuvuuden lisääntyminen, tieto- ja viestintätekniikan vallankumous, oikeus terveeseen elinympäristöön ja kestävä kehitys. Euroopan yhdentymiskehitys vaikuttaa pohjoismaiseen päiväjärjestykseen mitä suurimmassa määrin.

2000-luvun uusien haasteiden edessä on aiheellista tarkastella pohjoismaista yhteistyötä Viisaiden paneelin laajan analyysin ja lukuisien ehdotusten valossa. Yleisesti arvioiden Pohjoismaiden ministerineuvostossa tehdään hyvin laaja-alaista ja ajantasaista yhteistyötä. Vuonna 2001 pannaan täytäntöön kymmenkunta uutta monivuotista yhteistyö- tai toimintaohjelmaa. Pohjoismaiden neuvoston 6. ylimääräisessä istunnossa hyväksyttiin uusi, vuoteen 2020 ulottuva Kestävän Pohjolan strategia, joka kattaa myös Pohjoismaiden lähialueet. Uusi pohjoismaisen lähialueyhteistyön strategia on valmisteltu käsiteltäväksi neuvoston 53. istunnossa syksyllä 2001. Lisäksi on laadittu muita pohjoismaisen yhteistyön ohjausvälineitä, kuten pääsihteerin budjettianalyysi vuodelta 2000, uudet puitemääräykset pohjoismaisille laitoksille ja suuntaviivat tasa-arvon integroimiselle Pohjoismaiden ministerineuvoston toimintaan. Toimintasuunnitelmia ja toimenpiteitä valmistellaan ja toteutetaan Pohjoismaiden neuvoston suositusten mukaisesti. Lisäksi kukin puheenjohtajamaa suuntaa yhteistyön painopistettä oman ohjelmansa avulla ajankohtaisiin teemoihin.

Mainittujen suunnitelmien ja asiakirjojen laadinnan lisäksi Pohjoismaiden ministerineuvosto (yhteistyöministerit) on Viisaiden paneelin raportin perusteella määrittänyt viisi aluetta, jotka sekä erikseen että yhdessä ovat tulevana vuosina strategisesti erityisen tärkeitä Pohjolan, Euroopan ja koko maailman kehityksen kannalta. Nämä alueet ovat:

- 1. Teknologian kehitys, erityisesti tietoyhteiskunnan kysymykset ja pohjoismainen huippututkimus**
- 2. Hyvinvointi ja pohjoismaalaisten oikeudet ja mahdollisuudet asua, työskennellä ja opiskella muissa Pohjoismaissa; väestö- ja siirtolaisuuskysymykset**

- 3. Pohjolan sisämarkkinat ja yhteistyö rajaesteiden poistamiseksi**
- 4. Yhteistyö naapurimaiden ja -alueiden kanssa**
- 5. Ympäristö ja kestävä kehitys.**

Kaikki mainitut alueet ovat sektorien välisiä siten, että niiden toiminnot ylittävät Pohjoismaiden ministerineuvoston sektorijaon. Lisäksi alueiden on tarkoitus täydentää toisiaan. Yhdessä ne kattavat huomattavan osan nykyisestä pohjoismaisesta yhteistyöstä ja Viisaiden paneelin raportissa käsitellyistä kehityssuunnista.

Seuraavassa kutakin aluetta esitellään lyhyesti ja tiivistäen. Niille ehdotetaan myös toimenpiteitä lähivuosiksi. Ehdotukset perustuvat useissa tapauksissa jo tehtyyn valmisteluun tai meneillään olevaan yhteistyöhön. Tarkemmin toimenpide-ehdotuksia täsmennetään laadittaessa toiminta- ja työohjelmia, joissa arvioidaan myös ehdotusten budjettivaikutuksia.

1. Teknologian kehitys, tietoyhteiskunnan kysymykset ja pohjoismainen huippututkimus

Teknologian kehityksessä ei ole kyse pelkästään valtioiden ja teollisuuden kyvystä hyödyntää ja soveltaa uutta teknologiaa suhteellisten kilpailuetujen vahvistamiseksi tai säilyttämiseksi. Yhtä paljon on kyse siitä, mitä myönteisiä tai kielteisiä edellytyksiä ja mahdollisuuksia uusi teknologia tuo yksittäisen kansalaisen koulutukseen, työhön ja arkielämään. Tietoyhteiskunnassa ei ole niinkään oleellista tekniikka kuin sisältö, kieli ja kulttuuri.

Pohjoismaat ovat viimeisen 10–20 vuoden kuluessa kehittäneet digitaalisen infrastruktuurinsa tasolle, jolle vain harvat muut maailman maat yltävät. Tarvitaan yhtenäistä näkemystä siitä, miten tietoyhteiskuntaan siirtyminen vaikuttaa toisaalta Pohjoismaiden sisäiseen yhteiskuntakehitykseen ja toisaalta Pohjolan kehitykseen tietojä viestintäteknologian huippuosaamisen alueena sekä maailmanlaajuisesti että alueellisesti.

Pohjola on kansainvälisesti katsottuna pitkälle kehittynyt ”tietojä viestintäteknikan alue”. On Pohjoismaiden edun mukaista, että – sikäli kuin valtiot voivat asiaan vaikuttaa – nykyaikaista teknologiaa sovelletaan avoimessa yhteistyössä selviä pelisääntöjä noudattaen. Muun muassa Itämeren valtioiden neuvostossa ja EU:n pohjoisen ulottuvuuden puitteissa tehtävää tietojä viestintäteknikan alan yhteistyötä on edistettävä vankan pohjoismaisen panostuksen avulla.

Aktiivinen kansalaisuus

Kaikki yhteiskuntaryhmät on otettava mukaan teknologiseen siirtymäprosessiin, jottei syntyisi kuilua uutta tekniikkaa käyttävien ja sen ulkopuolelle jäävien välille. On otettava huomioon sellaiset muuttujat kuin sukupuoli, ikä, etninen tausta ja maantieteellinen sijainti.

Tekniikan ja tiedon levittämisellä on tuettava osaavien ja aktiivisten kansalaisten kouluttamista sekä varmistettava kaikille yhteiskunnan jäsenille optimaaliset tiedonsaanti- ja viestintämahdollisuudet koko kansan yhteisessä tietoyhteiskunnassa. Pohjoismaiden hallitukset tukevat politiikkaa, jolla aktiivisesti ja kaikilla tasoilla huolehditaan siitä, että kansalaisia motivoidaan osallistumaan uutta teknologiaa koskevaan päätöksentekoon, ja kannustetaan tietotekniikan käyttöönottoon ja sen käytön opettelemiseen digitaalisena hallinnon välineenä. Sellaisten tavoitteiden ja indikaattoreiden kehittäminen, joilla voidaan arvioida eri Pohjoismaiden kansallista tieto- ja viestintätekniikkaa koskevaa politiikkaa ja vaihtaa siitä saatuja kokemuksia, edistäisi pohjoismaisten mallien laatimista muun muassa sille, millä tavoin kansalaiset voivat osallistua tietoyhteiskuntaan siirtymiseen elinikäistä oppimista silmällä pitäen.

Toimenpide-ehdotukset

- Tuetaan analyysien ja toimenpide-ehdotuksien sekä kansalaisten aktiivista osallistumista tieto- ja viestintätekniikan asioihin että vapaaehtoissektorin roolia.
- Tehdään pohjoismaisella tasolla digitaalisen hallinnon (eGovernment) käyttöönottoa koskevia vaikutusanalyyskejä.
- Kehitetään tavoitteita ja indikaattoreita Pohjoismaiden tieto- ja viestintätekniikkaa koskevan politiikan arviointia ja siihen liittyvää kokemustenvaihtoa varten kansainvälisestä näkökulmasta (bench-marking).

Osaamisen kehittäminen, opetus ja tutkimus

Teknologian kehitys vaatii osaamisen kehittämiseltä, opetukselta ja tutkimukselta paljon aiempaa enemmän. Tässä suhteessa Pohjoismaat ovat toistaiseksi verrattain hyvässä asemassa, koska niiden opetuksen taso on perinteisesti ollut hyvä ja ne ovat panostaneet runsaasti koulutukseen ja tutkimukseen. Uusi tietotekniikka on otettu käyttöön kouluopetuksessa paljon aiemmin kuin monissa muissa maissa. Tieto- ja viestintäsektorin suuri merkitys Pohjoismaiden

teollisuudessa ja elinkeinoelämässä on edistänyt alan osaamisen kehittämistä ja tutkimusta. Tiettyjen pohjoismaisten huipputeknologian alojen on jo yhä vaikeampaa saada palvelukseensa pätevää työvoimaa. Pohjoismaiden ministerineuvosto teki kesäkuussa 2001 päätöksen viisivuotisesta pilottihankkeesta pohjoismaisten teknisluonnontieteellisten huippututkimusyksiköiden (centers of excellence, CoE) perustamiseksi.

Pohjoismaisen koulutus- ja tutkimusalan yhteistyön kansainvälistä näkökulmaa tulee tukea suuremalla avoimuudella Pohjoismaiden ulkopuolisia yhteistyöfoorumeita kohtaan. Näitä ovat muun muassa EU, Euroopan neuvosto, OECD ja Unesco.

Toimenpide-ehdotukset

- Kehitetään tutkimuslaitoksia pohjoismaisiksi huippututkimusyksiköiksi (centers of excellence, CoE) tai tutkimusyksiköiden verkostoksi kehittämällä kilpailuun perustuvaa hakumenettelyä ja hyödyntämällä olemassa olevia pohjoismaisia tutkijaryhmiä, jotka pystyvät tuottamaan maailmanluokan tutkimustuloksia. Tarkoituksena on muun muassa nostaa tieteellistä tasoa, säilyttää tarvittava ”kriittinen massa” Pohjolassa, varmistaa resurssien ja kalliin infrastruktuurin tehokas hyödyntäminen sekä houkuttaa tutkijoita ja opiskelijoita muista maista. Lisäksi pyritään varmistamaan, että maailmanluokan soveltava tutkimus hyödyttää Pohjoismaiden teollisuutta.
- Edistetään pohjoismaisia arvoja kansainvälisessä elinikäistä oppimista koskevassa keskustelussa sekä kehitetään joustavia ja käytäjäystävällisiä oppimisprosesseja – sekä muodollisia että epävirallisia –, jotka täydentävät, kehittävät ja syventävät peruskoulutusta, ulottuen aina lapsuus- ja nuoruusvuosien koulutukseen. Samalla on vahvistettava työmarkkinoille suunnattua koulutus toimintaa. Pohjoismaiden haasteena on huolehtia siitä, että kaikille kansalaisille turvataan mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen.
- Kehitetään olemassa olevia tai uusia pohjoismaisia tukijärjestelmiä niiden tutkimustulosten pohjalta, joita saadaan koulutussek-

torilla käynnissä olevista tukijärjestelmien analyyseistä. Tukijärjestelmien piiriin kuuluu toimintaa, joka kattaa tieto- ja viestintätekniikan ja muita korkean teknologian elementtejä.

- Käytetään tehokkaasti hyödyksi pohjoismaisia vaihto-, harjoittelu- ja apurahajärjestelmiä, joilla kannustetaan osaamisen kehittämiseen. On selvítettävä, millaisin perustein pohjoismaisia vaihto-ohjelmia voidaan kehittää ja tehdä näkyviksi Euroopan tason sopimusten ja ohjelmien rinnalla sekä suhteessa pohjoismaiseen rajaseutuyhteistyöhön.
- Kehitetään tietotekniikkaa pedagogiikan välineenä, muun muassa siten, että tuotetaan uutta opetusaineistoa ja uusia opetusvälineitä sekä kehitetään etäopetusta ja virtuaalisia oppimisympäristöjä.

Kulttuuri-, media- ja kielipolitiikka

Kulttuuri- ja media-alalla Pohjoismaat hyödyntävät tehokkaasti nykyaikaista tieto- ja viestintätekniikkaa. Pohjoismaat ovat pieniä kielialueita, joiden markkinat ovat rajalliset, eikä niillä ole kovinkaan vahvaa asemaa sisällön tuottamisessa uuteen digitaaliseen mediaan. Tekniikan kehitys sekä media-, televiestintä- ja tietotekniikkasektoreiden tekninen lähentyminen tuovat mukanaan suuria muutoksia koko media-alalle. Tämä koskee sekä perinteistä mediaa (televisiota, radiota, elokuvaa ja sanomalehdistöä) että uusmediaa ja uusia viestintämuotoja, jotka toimivat kansainvälisesti ja lisäävät pohjoismaiseen media- ja kulttuuritarjontaan kohdistuvaa kilpailupainetta.

Pohjoismaat tarvitsevat muiden maiden tavoin selkeää kulttuurivälitys- ja mediapolitiikkaa varmistaakseen, ettei muun maailman nopeasti lisääntyvä kilpaileva kulttuuritarjonta täysin marginalisoi Pohjoismaiden omaa tarjontaa. Tietoyhteiskunnan kulttuuripoliittisia ulottuvuuksia varten on kehitettävä uutta yhtenäistä politiikkaa, jossa painotetaan erityisesti digitaalista sisällöntuotantoa ja multi-mediakysymyksiä.

Toimenpide-ehdotukset

- Vahvistetaan Pohjoismaiden kilpailukykyä digitaalisen sisällöntuotannon alalla. Tässä tarvitaan uutta digitaalista mediaa koskevaa pohjoismaista yhteistyötä. Tutkitaan mahdollisuuksia perustaa uusi pohjoismainen multimediarahasto edistämään pohjoismaisten digitaalisten mediaproduktioiden tuotantoa.
- Tehostetaan yhteistyötä ratkaisujen löytämiseksi uusmediaa koskeviin tekijänoikeuskysymyksiin, jotta saataisiin luoduksi hyvä perusta pohjoismaisen taiteen ja kulttuurin kehittämiseksi.
- Analysoidaan pohjoismaisella tasolla, miten media-, televiestintä- ja tietotekniikkasektorien tekninen lähentyminen vaikuttaa pohjoismaiseen media- ja kulttuuritarjontaan.
- Kehitetään yhteispohjoismaisesti kieliteknikan välineitä, kuten käännohjelmia ja -tekniikkaa, jotta saadaan tuetuksi pohjoismaisten kielten käyttöä ja pohjoismaista kulttuuri- ja mediatuotantoa sekä yliopistojen ja korkeakoulujen välisiä yhteyksiä alan tutkimuksessa, tarkoituksena kehittää Pohjoismaissa erityisosaamista tietoteknologiaan perustuvan kieliteknikan alalla.

2. Hyvinvointi ja pohjoismaalaisten oikeudet ja mahdollisuudet asua, työskennellä ja opiskella muissa Pohjoismaissa; väestö- ja siirtolaisuuskysymykset

Pohjoismaille tyypillisiä piirteitä ovat useimpien asukkaiden hyvät elinolot sekä suotuisa talouskasvu, kaikkia koskevat sosiaaliturvajärjestelmät, suhteellisen tasainen tulonjako sekä mahdollisuus hyvälaatuiseen sairaanhoitoon ja koulutukseen. Pohjoismaisessa hyvinvointimallissa hyvinvointisuoritteet perustuvat sosiaaliturvan ja vakaan talouskehityksen yhdentämiseen. Viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen yhteistyöllä on tärkeä asema Pohjoismaiden sosiaalisen integraation ja vakauden turvaamisessa.

Tällä hetkellä sekä Pohjoismaiden että Euroopan sosiaaliturvajärjestelmille asettavat haasteita vanheneva väestö ja vähenevä hedelmällisyys, kasvava muuttoliike, joidenkin maiden suhteellisen suuri työttömyys ja aiempaa useampien ryhmien kasvava syrjäytymisriski. Nykyisen väestökehityksen vuoksi aktiivinen, työkykyinen väestönosa pienenee suhteellisen nopeasti, ja samalla kasvava ikään-tyntynyt väestönosa asettaa aiempaa suurempia vaatimuksia julkisen sektorin kestävyydelle. Maiden on löydettävä strategioita, joiden avulla ne pystyvät vastaamaan näihin uusiin tarpeisiin rajallisten resurssiensa varassa. Sosiaali- ja terveyssektorien kestävä kehityksen edellytykset riippuvat tulevaisuudessa suurelta osin työmarkkinoiden mahdollisuuksista ja siitä, miten hyvinvoinnin ja hyvän terveyden edellytykset siirtyvät omalta sukupolveltamme seuraavalle sukupolvelle.

Globalisaatio ja kansainvälistyminen aiheuttavat todennäköisesti lisää painetta Pohjoismaiden hyvinvointijärjestelmien rahoitukseen. Tämä koskee erityisesti verotusta. Siksi on tarkoituksenmukaista, että Pohjoismaat yhdessä selvittävät, miten esimerkiksi

EU:n sisäinen tai EU:sta Pohjoismaihin kohdistuva kiristynvä verokilpailu voi vaikuttaa Pohjoismaiden verotuloihin ja miten pohjoismaisen hyvinvointimallin perusarvoja voidaan siinä yhteydessä puolustaa, kehittää ja mahdollisuuksien mukaan edistää EU-yhteistyössä ja kansainvälisesti.

Samalla on hyvin tärkeää analysoida ennalta, miten julkista sektoria voidaan edelleen tehostaa, jotta pohjoismaisten hyvinvointijärjestelmien avulla pystytään ylläpitämään oikeudenmukaista, tasa-arvoista ja demokraattista yhteiskuntaa myös tulevaisuudessa valtioiden verotulojen mahdollisesti vähetessä.

Toimenpide-ehdotukset

- Arvioidaan Pohjoismaiden hyvinvointisuoritteita ja niiden kehittämismalleja koskevien vertailututkimusten tuloksia.
- Tutkitaan kehityssuuntauksia Pohjoismaiden yhteiskunnissa väestön keskittymisen ja kaupungistumisen näkökulmista.
- Laaditaan analyysi hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksesta niiden tulevien haasteiden perusteella, joita pohjoismaisiin verotusjärjestelmiin kohdistuu yhä globalisoituvammassa toimintaympäristössä, ja pohditaan, mitä muutoksia näissä verotusjärjestelmissä voidaan arvioida tapahtuvan seuraavien 10–15 vuoden kuluessa.
- Selvitetään julkisen talouden kantokyky ottaen huomioon ikääntyneen väestönosan kasvu ja sen mukanaan tuomat haasteet.

Pohjoismaalaisten oikeudet sekä väestökehitys ja siirtolaisuus

Pohjoismaalaisten oikeudet esimerkiksi työmarkkinoilla, koulutuksessa ja sosiaaliturvan alalla on ulotettu valtion rajojen yli koko Pohjolaan. Näillä pohjoismaisilla saavutuksilla on ratkaiseva merkitys tavallisten pohjoismaalaisten käsityksille pohjoismaisesta yhteistyöstä ja identiteetistä. Useat Pohjoismaiden ministerineuvoston viime vuosina tekemät tutkimukset osoittavat kuitenkin, että muuttaessaan yhdestä Pohjoismaasta toiseen kansalaiset kohtaavat huomattavia käytännön ongelmia. Tutkimusten mukaan vaikeudet joutuvat osittain siitä, etteivät Pohjoismaiden viranomaiset tiedä riittä-

vän tarkasti, mitä oikeuksia yhteispohjoismaiset sopimukset loppujen lopuksi antavat.

Yhteispohjoismaiset työmarkkinat, toimivat opiskelu- tai koulutusmahdollisuudet muissa Pohjoismaissa sekä maasta toiseen muuttettaessa turvaa antavat sosiaalivakuutusjärjestelmät ovat tärkeitä kilpailuetuja. Globalisaatio ja kiristynvä kansainvälinen kilpailu ovat viimeisten 10 vuoden aikana muun muassa suuresti lisänneet yritysten yhdentymistä Pohjoismaissa. Pohjoismaiden merkitys dynaamisena kasvualueena on riippuvainen siitä, että ne vahvistavat kulttuurista yhteenkuuluvuuttaan ja kannustavat liikkuvuuteen Pohjolassa. Tähän prosessiin on muuttoliikkeen maailmanlaajuisen kasvun vuoksi otettava mukaan ne yhä lukuisimmat kolmansien maiden kansalaiset, joilla on pysyvä oleskelulupa jossakin Pohjoismaassa.

Toimenpide-ehdotukset

- Kartoitetaan pohjoismaalaisten oikeudet ja raportoidaan ne kootusti ja selkeässä muodossa Pohjoismaiden viranomaisille ja kansalaisille. Vuonna 2001 kaikissa Pohjoismaissa on käynnistetty kansalaisille tarkoitettu Haloo Pohjola -puhelinpalvelu. Sen toimintaa seurataan säännöllisesti palvelun parantamiseksi ja esiin tulevien ongelmien käsittelemiseksi. Pohjoismaiden hallitukset pyrkivät poistamaan maistaan henkilöiden liikkuvuuden konkreettiset esteet yhteispohjoismaisen toiminnan, kahdenvälisen prosessien tai sisäisten toimien avulla.
- Tehdään vertailututkimus, jossa käydään läpi ja arvioidaan Pohjoismaiden toimenpiteet maahanmuuttajien integroimiseksi työmarkkinoille.
- Edistetään pohjoismaista identiteettiä ja Pohjoismaihin muuttaneille suunnattua Pohjoismaita koskevaa tiedottamista kaikessa kulttuuri- ja koulustustoiminnassa, lapsia ja nuoria koskevan strategian kehittämisessä sekä vapaaehtoisjärjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä, tarkoituksena valmistella yhteistä ”uusien pohjoismaalaisten” strategiaa.

3. Pohjolan sisämarkkinat ja yhteistyö rajateiden poistamiseksi

Viimeisten 30–40 vuoden kuluessa Pohjoismaat ovat lisänneet elinkeinoelämän yhteistyötään kahdessa vaiheessa ja ovat nyt jälleen siirtymässä uuteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa Pohjoismaat kehittyivät ja yhdistyivät eräänlaisiksi laajennetuiksi oman teollisuutensa kotimarkkinoiksi. Toisessa vaiheessa Pohjoismaat sijoittautuivat etenkin EU- ja Eta-jäsenyyksiensä perusteella Euroopan markkinoille vientikauppansa vahvuuksien avulla. Tällä hetkellä Pohjoismaat kiinnostavat jälleen elinkeinoelämää kotimarkkinoina. Nyt sitä eivät enisjärjestyksessä kiinnosta mahdollisuudet viedä tavaraa lähellä sijaitseville pohjoismaisille markkinoille vaan pikemminkin mahdollisuudet hyödyntää yhteisesti tiettyjä avaintekijöitä siinä infrastruktuurissa, joka on ratkaiseva elinkeinoelämän kilpailukyvyyn kannalta. Näitä avaintekijöitä ovat esimerkiksi työvoima, tieto, tutkimusresurssit, innovaatiot ja strategiset verkostot. Pohjoismaat muodostavat siten ”rajattomat” sisämarkkinat ja yhteisen resurssipohjan merkittäville yritysostoille uudessa taloudessa, joka pohjautuu pitkälti tiedon hallintaan. Uudet Pohjoismaiden sisäiset alueelliset yhdyntätoimet ovat paljastaneet tarpeen poistaa rajateiteitä, jotka haittaavat näiden seutujen mahdollisuuksien kokonaisvaltaista hyödyntämistä.

Elinkeinoelämän kasvava kiinnostus hyödyntää Pohjoismaita tähänastista aktiivisemmin resursseiltaan vahvana kotikenttänä maailmanlaajuisessa toiminnassaan asettaa pohjoismaiselle yhteistyölle uusia poliittisia vaatimuksia. Ei ole enää tarkoituksenmukaista pyrkiä entiseen tapaan yhteisiin erillisratkaisuihin rajattujen pohjoismaisten kotimarkkinoiden luomiseksi omaa teollisuutta varten tai omien teknisten ja muiden turvallisuusstandardien ja vastaavien käyttöönottamiseksi. Tänä päivänä tarvitaan erillisratkaisujen sijasta

pikemminkin poliittisia panostuksia, jotka auttavat viemään pohjoismaisen elinkeinoelämän toimintaedellytykset kansainvälisen kehityksen ehdottomaan kärkeen. Poliittiset panostukset on suunnattava sisämarkkinoiden toimintahäiriöiden poistamiseen, jotta saataisiin parannetuksi pohjoismaisten yritysten mahdollisuuksia hyödyntää täysimittaisesti sisämarkkinoiden tuomia etuja. Näissä toimissa on luonnollisesti pysyttävä EU-jäsenyyden ja Eta-sopimuksen asettamissa oikeudellisissa rajoissa.

Pohjoismaiden ministerineuvoston talous- ja finanssialan yhteistyöllä pyritään edistämään tasapainoista taloudellista, ekologista ja sosiaalisesti kestävää kehitystä Pohjoismaissa. Sillä pyritään myös luomaan pohjaa nykyistä laajemmalle taloudelliselle yhdentymiselle Euroopan kanssa ja edistämään pohjoismaisia etuja kansainvälisissä yhteyksissä. Pohjoismaisen hyvinvointimallin vahvistamiseksi finanssipolitiikan on edistettävä rakenteiden uudistumista, kasvua ja työllisyyttä. Pohjoismaiden talous- ja valtiovarainministerit ovat jo kauan puhuneet vakauttavan finanssipolitiikan puolesta, jolle on tyypillistä terve valtiontalous ja alhainen inflaatio. Talous- ja rahaliiton syventämä EU:n kansantalouksien yhdentyminen vaikuttaa tulevaisuudessa myös Pohjoismaiden väliseen talousyhteistyöhön. Talouspolitiikassa finanssi- ja rakennepolitiikalla on yhä keskeisempi tehtävä.

Toimenpide-ehdotukset

- Parannetaan EU- ja Eta-yhteistyössä sekä muilla kansainvälisillä foorumeilla pohjoismaista koordinoitua, tietojenvaihtoa ja aloitteentekoa, joka koskee elinkeinolainsäädäntöä, muun muassa yritysten- ja kilpailulainsäädäntöä, työmarkkinasääntöä, verolainsäädäntöä, työympäristö- ja rakennuslainsäädäntöä, finanssi-, vakuutus- ja arvopaperimarkkinoiden säännöstöä.
- Parannetaan EU- ja Eta-yhteistyössä sekä muilla kansainvälisillä foorumeilla pohjoismaista koordinoitua, tietojenvaihtoa ja aloitteentekoa, joka koskee tiettyjä strategisia laatumormeja, teknisiä standardeja, aineettomien oikeuksien kauppaa ja ympäristösertifiointia (koskee sekä voimassa olevien säännöstöjen ja normien

uudistamista että uusien valmistelua). Sama koskee teollisuustuotteiden standardointia EU:ssa ja muilla kansainvälisillä foorumeilla, esimerkiksi geeni- ja biotekniikan tutkimusaloilla.

- Kehitetään yhteistyössä esimerkiksi rakennustarvikesektorille valtionrajat ylittäviä pohjoismaisia logistiikka- ja tavarankuljetusjärjestelmiä, painottaen pienten ja keskisuurten yritysten tarpeita.
- Vaihdetaan kokemuksia mahdollisuuksista hyödyntää selkeitä ympäristösääntöjä, joustavia työjärjestelymalleja, laatupainotteista pohjoismaista liiketoimintaetiikkaa ja sukupuolineutraalia työvoiman käyttöä kilpailuetuina kansainvälisillä markkinoilla sekä toteutetaan tähän liittyviä yhteistyöhankkeita.
- Jatketaan pohjoismaista ja pohjoismais-balttilaista yhteistyötä muun muassa EU:n lainsäädäntötyössä, jotta pystytään edistämään tehokkaita ja toimivia pohjoismaisia ja pohjoismais-balttilaisia finanssi- ja arvopaperimarkkinoita.

4. Yhteistyö naapurimaiden ja -alueiden kanssa

Euroopan unioni

Euroopan yhdentymiskehitystä, erityisesti EU:n laajentumista ja sen tulevaa kehitystä, pidetään tärkeimpänä viitekehyksenä Pohjoismaiden toiminnassa ja yhteistyössä. Ajankohtaisia EU- ja Eta-kysymyksiä käsitellään nykyisin tarpeen ja yhteisen edun mukaan tietojenvaihdon, neuvottelujen, koordinoinnin ja yhteisten aloitteiden avulla lähes kaikessa Pohjoismaiden ministerineuvoston toiminnassa. Tämä työ on tulevaisuudessa välttämätön ja luonnollinen osa pohjoismaista yhteistyötä.

Eurooppa-neuvoston Göteborgin-kokous vaikuttaa EU:n asialistaan, kunnes Tanska siirtyy unionin puheenjohtajaksi kesällä 2002. Lähitulevaisuudessa EU:n laajentuminen, pohjoinen ulottuvuus ja EU:n Venäjä-yhteistyö, sotilaallinen ja siviilikriisinhallinta sekä vuoden 2004 hallitusten välisen konferenssin valmistelu ovat edelleen tärkeällä sijalla myös pohjoismaisessa yhteistyössä. Imatralla 1. ja 2. heinäkuuta 2001 pidetyssä pohjoismaisessa pääministerikokouksessa päätettiin, että unioniin kuuluvien Pohjoismaiden pääministerit kokoontuvat tästä lähin ennen Eurooppa-neuvoston kokouksia.

EU:n laajentuessa alueiden merkitys unionissa todennäköisesti vahvistuu. Pohjoismainen yhteistyö saattaa tällöin saada nykyistä painavamman aluepoliittisen merkityksen. Sen on nykyistä selvemmin toimittava aloitteenteon ja toiminnan perustana asioissa, joissa Pohjoismaat yhdessä ja yhteistyössä samanmielisten maiden kanssa pyrkivät vaikuttamaan eurooppalaiseen asialistaan.

Toimenpide-ehdotukset

- Laaditaan suosituksia niistä alueista, joilla Pohjoismaat voisivat menestyksekkäästi vahvistaa yhteistyötään EU:n piirissä.

Uusi lähialuestrategia

Yhteistyöministerit hyväksyivät 6. maaliskuuta 2001 ministerineuvoston ehdotuksen *Lähemmäksi Pohjolaa* uudistetuksi pohjoismaiseksi lähialuestrategiaksi. Strategia sisältää joukon ehdotuksia, joita on tarkasteltava yhteydessä Viisaiden paneelin raporttiin. Ehdotuksen pääsisältö on seuraava: Pääasialliset maantieteelliset painopisteet ja lähialueiden määritelmä pidetään ennallaan; EU:n laajentuminen siirtää kuitenkin vähitellen toiminnan painopistettä itään päin. Yhteistyö Baltian maiden kanssa muuttuu luonteeltaan säännölliseksi viranomaisyhteistyöksi. Panostukset on koottava laajemmiksi hankkeiksi, jotka vaikuttavat näkyvästi vastaanottajamaassa ja ovat poliittisesti asianmukaisia. Tämä edellyttää nykyistä tiiviimpää keskittymistä yksittäisiin teemoihin ja ongelmiin. Vastaanottajaohjausta lisätään, jotta vastaanottajamaiden tarpeet saataisiin nykyistä paremmin täytetyiksi. Tässä annetaan keskeinen rooli Pohjoismaiden ministerineuvoston tiedotustoimistoille ja Pohjoismaiden edustustoille.

Lisäksi ehdotuksessa suositetaan nykyistä selvempää toiminnan eriyttämistä ja maakohtaisia ohjelmia optimaalisen tuloksen saavuttamiseksi. Baltian maiden kanssa tehtävän yhteistyön rakenteet uudistetaan yhteistyössä näiden maiden kanssa siten, että yhteistyö tulevaisuudessa perustuu yhdenvertaiseen toiminta- ja rahoituskumppanuuteen. Baltian maille on annettava mahdollisuus osallistua varsinaiseen pohjoismaiseen hankeyhteistyöhön silloin, kun osallistuminen on tarkoituksenmukaista. Jotta lähialueohjelmiin saataisiin enemmän kantavuutta ja kansallisesti toteutettavia kahdenvälistä panostuksia pystyttäisiin koordinoimaan paremmin, on asetettu asiantuntijakomitea. Lisäksi työtä on koordinoitava paremmin suhteessa muihin toimijoihin, kuten EU:hun, ja sitä on vahvistettava ja tehtävä näkyvämmäksi suhteessa muun muassa Itämeren ja Barentsin alueen yhteistyöhön ja Arktiseen neuvostoon. Käytettävissä olevia välineitä – tiedotustoimistoja, apurahaohjelmia ja hankkeita – pidetään toistaiseksi tarkoituksenmukaisina, mutta niitä on jatkuvasti mukautettava siihen ympäristöön, jossa niitä käytetään. Kansallisten kahdenvälisten ohjelmien ja EU:n ohjelmien perusteel-

la ehdotetaan seuraavia erityisen tärkeinä pidettäviä teemoja: pohjoismainen hyvinvointimalli mukaan lukien terveys ja sukupuolten välinen tasa-arvo, ympäristö- ja energiaressurssien kestävä hyödyntäminen, lapset ja nuoret, kulttuurivälitys, kuluttajapolitiikka ja elintarviketurvallisuus. Ministerineuvoston ehdotusta käsitellään Pohjoismaiden neuvoston istunnossa syksyllä 2001.

Vuonna 2001 aloitetaan uuden lähialuestrategian mukaisesti ministerineuvoston arktisen ohjelman tarkistus. Uudessa ohjelmassa otetaan huomioon Arktisen neuvoston kasvanut merkitys arktisen sirkumpolaarisen alueen äänitorvena ja määritellään pohjoismaisten panostusten painopistealueet arktisessa yhteistyössä. Erittäin painotetaan arktisten alueiden alkuperäisväestöjen elämään liittyvää ulottuvuutta. Ministerineuvoston toiminnat Arktiksella mukautetaan Arktisen neuvoston tavoitteisiin pyrkien synergiaan sekä välttämällä päällekkäisyyksiä. Ministerineuvosto osallistuu Arktisen neuvoston työhön tarkkailijana. Myös koordinoitua pohjoismais-arktisen tutkimusohjelman ja kansallisten sekä pohjoismaisten priorisointien välillä on parannettava.

Toimenpide-ehdotukset

- Toimitaan ennakoivasti ja näkyvästi EU:n pohjoisen ulottuvuuden toimintasuunnitelman toteuttamisessa ja kehittämisessä. Tässä yhteydessä Pohjoismaiden hallitukset korostavat erityisesti tarvetta lisätä yhteistyötä Luoteis-Venäjän ja Kaliningradin kanssa. ”Arktisen ikkunan” kehittämistä pohjoisen ulottuvuuden osana tuetaan. Pohjoismaiden ministerineuvoston yhteistyötä Arktisen neuvoston kanssa selkeytetään yhteistyöhankkeiden löytämiseksi.
- Uudistetaan Baltian maiden kanssa tehtävän yhteistyön rakenteet yhteistyössä näiden maiden kanssa siten, että tulevaisuudessa toteutetaan yhä enemmän konkreettisia hankkeita, joita ohjataan ja rahoitetaan yhdenvertaisina kumppaneina. Baltian maiden osallistumista pohjoismaiseen yhteistyöhön jatketaan nykyisellä joustavalla pohjalla, ja sitä kehitetään yhteisesti kiinnostavissa asioissa.

- Pohjoismaiden hallitukset harkitsevat aloitteita yhteistoiminnan ja työnjaon parantamiseksi Pohjoismaiden lähialueilla toimivien alueellisten ja kansainvälisten organisaatioiden ja toimijoiden välillä, jotta poliittiset ja rahalliset panostukset saataisiin kohdenetuksi nykyistä paremmin.

Yhteistyö Pohjolan läntisten naapurimaiden kanssa

Länsi-Pohjolan yhteistyötä leimaavat alueen maantieteellinen sijainti ja väestökehitys. Tämän yhteistyön panostukset on suunnattava alueen erityistarpeiden täyttämiseen. Ajankohtaisena tavoitteena on jatkossakin koordinoita nykyistä laajemmin Pohjois-Atlantin rannikkovaltioiden kanssa yhteisesti kiinnostavia asioita, kuten Pohjois-Atlantin meriympäristöön, kulttuurivaihtoon ja kauppayhteyksiin liittyviä etuja.

Toimenpide-ehdotukset

- Pohjoismaiden ministerineuvosto harkitsee yhteistyöhankkeiden aloittamista Pohjolan läntisten naapurimaiden rannikkoalueiden kanssa yhteispohjoismaisten priorisointien puitteissa.

5. Ympäristö ja kestävä kehitys

Kestävä kehitys

Strategiassa *Kestävä kehitys – Pohjolan uusi suunta* määritetään vuoteen 2020 ulottuvat tavoitteet ja toimintalinjat, joilla pyritään varmistamaan kestävä kehitys Pohjolassa ja sen lähialueilla. Tämä sektorien välinen strategia toteutetaan ensisijaisesti vuosina 2001–2004, ja siinä vahvistetaan lyhyen aikavälin tavoitteet ja panostukset lähtökohtana myöhemmälle osastrategioiden ja toimintasuunnitelmien laadinnalle sekä sektorikohtaisen yhteistyön jatkuvalla mukauttamisella kestäväan kehitykseen. Useat sektorit ovat jo kehittäneet osastrategioita ja toimintasuunnitelmia tämän tavoitteen mukaisesti. Työ on käynnistetty kuudella sektorilla, jotka on katsottu erityisen tärkeiksi mukauduttaessa kestäväan kehitykseen. Nämä alat ovat energia, liikenne, maatalous, metsätalous, kalastus ja elinkeinoelämä. Kaikilla sektoreilla on pyrittävä resurssien parempaan hyödyntämiseen kaikissa vaiheissa, alkutuotannosta loppukäyttöön.

Lisäksi strategiaan on sisällytetty sektoreiden yhteiset painopistealueet kuten ilmastomuutokset, luonnon monimuotoisuus, meriympäristö, koordinoitu ilmasto- ja meriympäristötutkimus, kemikaalit ja elintarviketurvallisuus. Kuluttaja- ja elintarvikenäkökulma on tärkeä osa strategiaa. Sitä on tuettu perustamalla uusi yhteinen ministerineuvosto, jonka vastuualueeseen kuuluvat elintarvikkeen eri vaiheet tuotannosta loppukulutukseen. Ympäristömääräykset ja eettiset säännöt ovat erittäin tärkeitä kestäväan kehitykseen pyrittäessä.

Kestäväa kehitystä on pidettävä kantavana suuntauksena yhteiskunnallisessa kehityksessä.

Sen toteuttaminen edellyttää pitkällä aikavälillä, että sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus otetaan huomioon ja yhdennetään

samassa määrin kuin suoranainen ympäristöulottuvuuskin. Lisäksi strategiasta on tehtävä operationaalinen siinä mielessä, että luodaan tehokkaat indikaattorit, tulostenmittausmenetelmät ja raportointi.

Toimenpide-ehdotukset

Toteutettaessa vuosiksi 2001–2004 laadittua kestävän kehityksen strategiaa on erityisesti vuosia 2005–2008 ajatellen pyrittävä seuraavaan:

- Kestävään kehitykseen sisällytetään sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus.
- Strategia operationalisoidaan laatimalla tulosten mittauksen indikaattorit ja bench-marking.
- Pohjoismaista profilia vahvistetaan yhteisesiintymisellä kestävän kehityksen kysymyksissä kansainvälisillä ja alueellisilla foorumeilla esimerkiksi Kioton mekanismien toimeenpanossa, mukaan lukien kiintiökauppa.

Ympäristö

Pohjoismaiden ministerineuvoston sekä useiden kansainvälisten ja alueellisten organisaatioiden ympäristöyhteistyö on tuottanut hyviä tuloksia. Ympäristöyhteistyö on edelleen tärkeä panostusalue, jolla Pohjoismaiden on varmistettava sekä nykyisten että tulevien sukupolvien oikeus terveeseen elinympäristöön. Pohjoismaiden ympäristöyhteistyön toimintaohjelmassa vuosiksi 2001–2004 on määritetty jatkopanostukset ympäristönsuojelun tehostamiseksi Itämeren, Barentsin ja Arktiksen alueilla. Pohjoismaiden osallistumista kansainvälisten organisaatioiden toimintaan on edistettävä aktiivisesti. Suuria haasteita tässä yhteydessä ovat tehokas resurssien käyttö, päästöjen vähentäminen, keskittyminen ympäristö- ja terveystieteisiin hyvinvoinnin perustana, panostaminen luonnon monimuotoisuuden suojeluun sekä mahdollisuus luonnon virkistyskäyttöön. Tärkeänä tavoitteena tässä työssä pidetään Pohjoismaiden pyrkimystä listätä EU:n panostuksia osallistuttaessa pohjoisen ulottuvuu-

den ympäristöhankkeisiin ja rahoitettaessa niitä. Pohjoismaiden panosta tarvitaan myös Pohjois-Atlantin meriympäristön suojelussa.

Viisaiden paneeli viittaa raportissaan muun muassa siihen, että on tärkeää seurata nykyistä tehokkaammin oikeudellisten ympäristösitoumusten toteuttamista ja noudattamista. Pohjoismaiden on yhdessä pyrittävä varmistamaan, että mainittuja ongelmia mukaan lukien kysymystä kansainvälisestä ympäristötuomioistuimesta selvitetään ja käsitellään edelleen ja että ympäristösitoumusten toteuttamisen varmistamiseksi luodaan tehokkaat järjestelmät, jotka levitetään kansainväliseen käyttöön. Luotaessa ympäristöalan valvontaja tarkkailujärjestelmiä on turvattava avoimuus ja kansalaisten vaikutusmahdollisuus.

Toimenpide-ehdotukset

- Parannetaan ympäristö- ja meriympäristöasioiden raportointia Pohjoismaiden neuvostolle ja vuoropuhelua sen kanssa alan kysymyksistä.
- Edistetään tehokasta yhteistyötä kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa toteutettaessa ja rahoitettaessa EU:n pohjoisen ulottuvuuden ympäristöhankkeita.
- Pyritään selvittämään ja käsittelemään edelleen asiaankuuluvilla kansainvälisillä foorumeilla ympäristösopimusten tehokkaita täytäntöönpanojärjestelmiä sekä niihin kohdistuvien rikkomusten oikeudellisia seuraamuksia.

Erityiset toimenpiteet

Kaikki Pohjoismaiden ministerineuvoston sektorit ovat antaneet lausuntonsa Viisaiden paneelin raportin konkreettisista ehdotuksista. Tässä yhteydessä monia raportin konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia on kannatettu. Sektoreiden lausunnot ovat osa työtä, jolla konkretisoidaan ja toimeenpannaan strategisia panostuksia, siten että niissä esiin tulleet näkökannat sisällytetään sektoreiden toiminta- ja toimenpideohjelmiin sekä Pohjoismaiden ministerineuvoston budjettiin.

Seuranta

Tämä raportti koostuu kahdesta pääosasta: luvusta 1, Pohjoismaiden neuvoston toimialueet ja työ rakenneuudistuksen jälkeen, jonka on laatinut Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajisto, sekä luvusta 2, joka on yhteistyöministeriöiden laatima Pohjoismaiden ministerineuvoston ehdotus uusiksi strategisiksi panostuksiksi.

Pohjoismaiden neuvosto ja ministerineuvosto ovat sopineet, että raportti otetaan pohdittavaksi Pohjoismaiden neuvoston 53. istunnossa 29.–31. lokakuuta 2001 Kööpenhaminassa, sillä raportti liittyy sekä puheenjohtajiston ehdotukseen Pohjoismaiden neuvoston tulevista toimintakentistä ja uudesta rakenteesta että ministerineuvoston ehdotukseen uusiksi strategisiksi painopistealueiksi.

Tarkempi toteutus suoritetaan niiden päätösten mukaisesti, jotka tehdään yllä mainittujen puheenjohtajiston ehdotuksen ja ministerineuvoston ehdotuksen nojalla. Strategiset toimenpiteet edellytetään toteutettavan siten, että ne sisällytetään eri sektoristrategioihin ja niiden toteutukseen Pohjoismaiden ministerineuvoston vuosittaisen budjetin kautta. Puheenjohtajiston ehdotus käsitellään 53. istunnossa tarkoituksena saattaa se voimaan välittömästi päätöksenteon jälkeen.